

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Viešosios teisės katedra**

Bernardo Preikšaičio
V kurso, Finansų ir mokesčių teisės
studijų šakos studento

Magistro darbas
**Finansinių paslaugų priežiūros teisinis reglamentavimas Lietuvoje,
palyginimas su pasirinktomis Europos valstybėmis**

Vadovas: partnerystės prof. dr. Vitas Vasiliauskas
Recenzentas: prof. dr. Bronius Sudavičius

Vilnius
2020

TURINYS

SANTRUMPŲ SĄRAŠAS	3
ĮVADAS	4
1. FINANSINĖS PASLAUGOS IR JŲ PRIEŽIŪRA. ATSKYRIMAS NUO FINANSŲ RINKOS PRIEŽIŪROS	8
1.1. Finansinių paslaugų ir finansų rinkos priežiūrų sampratos, priežiūrą vykdančys subjektai	8
1.2. Finansų rinkos ir finansinių paslaugų priežiūrų atskyrimas	13
2. BENDROSIOS FINANSINIŲ PASLAUGŲ TEIKIMO KONTROLĖS PRIEMONĖS	18
2.1. Finansinių paslaugų reklamos priežiūra	18
2.2. Finansinių paslaugų ar produktų bandomieji pirkimai.....	24
3. ATSKIRŲ MAŽMENINIŲ FINANSINIŲ PASLAUGŲ PRIEŽIŪROS REGLAMENTAVIMAS LIETUVOS RESPUBLIKOS TEISĖS AKTUOSE	28
3.1. Mokėjimo paslaugų priežiūra.....	28
3.2. Vartojimo kreditų ir su nekilnojamuoju turtu susijusio kreditų priežiūra.....	31
3.3. Draudimo paslaugų priežiūra	34
4. FINANSINIŲ PASLAUGŲ PRIEŽIŪROS TEISINIO REGLAMENTAVIMO PALYGINIMAS SU KITOMIS EUROPOS ŠALIMIS	39
4.1. Finansinių paslaugų priežiūros palyginimas su Estija.....	39
4.2. Finansinių paslaugų priežiūros palyginimas su Jungtine Karalyste.....	43
IŠVADOS	47
ŠALTINIŲ SĄRAŠAS	49
SANTRAUKA	54
SUMMARY	55

SANTRUMPŲ SĄRAŠAS

Bandomųjų pirkimų nuostatai – Lietuvos banko valdybos nutarimas dėl finansų rinkos dalyvių elgsenos, tiriamos atliekant bandomuosius finansinių paslaugų ar produktų pirkimus, vertinimo

EEE – Europos Ekonominė Erdvė

ES – Europos Sąjunga

FCA – Finansinio elgsenos priežiūros tarnyba (angl. *Financial Conduct Authority*)

FIĮ – Lietuvos Respublikos finansų įstaigų įstatymas

FSA – Finansų įstaigų priežiūros tarnyba (angl. *Financial Supervisory Authority*)

LAT – Lietuvos Aukščiausiasis Teismas

LB – Lietuvos bankas

LBI – Lietuvos Respublikos Lietuvos banko įstatymas

MĮ – Lietuvos Respublikos mokėjimų įstatymas

NTSKI – Lietuvos Respublikos su nekilnojamuoju turtu susijusio kredito įstatymas

PPO – Pasaulio prekybos organizacija

PRA – Prudencinės priežiūros tarnyba (angl. *Prudential Supervision Authority*)

VKI – Lietuvos Respublikos vartojimo kredito įstatymas

VTAĮ – Lietuvos Respublikos vartotojų teisių apsaugos įstatymas

IVADAS

Nagrinėjamos temos aktualumas. Jau 1935 m. Vladas Jurgutis, savo straipsnyje „Naujausios bankų įstatymdavystės tendencijos“¹ nurodo, kad svarbiausias mūsų dienų ekonominės, o tuo pačiu ir politinės pasaulio galios veiksnys yra tos įmonės, kurios valdo pasaulio pinigų ir kapitalo rinkas ir kurios savo nuožiūra skirsto kreditus. Todėl didelę svarbą turi naujieji įstatymai (to meto), kurie į savo ypatingą globą ima dabartinių banko kreditorių indėlininkų interesus, gindami juos nuo nesąžiningų ar neprotingų ir neapgalvotų bankų savininkų ar administratorių žygių. Kaip matome, jau 1935 m. bankų veikla buvo reguliuojama įstatymais, kurių vienas iš pagrindinių tikslų – apsaugoti indėlininkus, kurie savo pinigus patiki profesionaliems ir išsilavinusiems bankininkams. Šių dienų kontekste galime drąsiai teigti, jog situacija pasikeitė nedaug – įstatymų priežiūra ir toliau išlieka būtinybe. Sudėtingėjant finansiniams produktams, kurie pateikiami plačiajai visuomenei, būtinas atitinkamas įstatyminis reguliavimas ir priežiūra. Atsirandant vis sunkiau suprantamiems finansiniams produktams (pvz., elektroniniai pinigai (tiek centralizuoti, tiek decentralizuoti)) jie tampa vis sudėtingiau suprantami ir finansinių paslaugų vartotojams, todėl būtina užtikrinti tinkamą tokių produktų/paslaugų priežiūrą.

Lietuvos Respublikoje vis daugėja finansines paslaugas teikiančių įmonių. Tai reiškia, kad daugėja ir finansinėmis paslaugomis besinaudojančių asmenų, kurių teisėms apsaugoti reikalinga, kad finansų paslaugos būtų teikiamos taip, jog finansų įstaigos elgtųsi su klientais atsakingai ir tokiu būdu užtikrintų jų interesus. To užtikrinimui svarbi finansinių paslaugų priežiūra, kurią vykdo šalių centriniai bankai arba kitos valstybės įgaliotos institucijos.

Finansinių paslaugų priežiūros mechanizmas ir jo reglamentavimas svarbus dėl kelių priežasčių. Pirmiausia, finansų sektorius Lietuvoje valdo didžiausias privataus turto apimtis. Kuo didesnės turto apimtys valdomos, tuo daugiau rizikos ir pavojų atsiranda sėkmingame ir atsakingame finansines paslaugas teikiančių institucijų veikime. Šiuo atveju, siekiant užtikrinti tinkamą minėtų institucijų veikimą, reikalinga ir tinkama priežiūra.

Antra, šio darbo tema itin aktuali šių dienų kontekste, Jungtinei Karalystei pasitraukus iš Europos Sąjungos. Pasitraukimas galimai sąlygos naujų rinkos dalyvių atsiradimą, kurie prieš tai buvo įsisteigę Jungtinėje Karalystėje dėl patrauklaus Europos Sąjungos finansų sektoriaus reguliavimo. Dabar verslo subjektai ieškos naujų vietų verslo plėtrai ir perkėlimui kitose Europos Sąjungos valstybėse narėse, kuria gali tapti ir Lietuva.

¹ JURGUTIS, V. Naujosios bankų įstatymdavystės tendencijos. Pinigų studijos, 1998, t. 3, p. 33.

Įvertinus galimas rizikas, svarbu sukurti operatyviai veikiančią finansinių paslaugų priežiūros mechanizmą siekiant apsaugoti šalies finansų sektorių.

Ir trečia, jau minėtas faktorius dėl suaktyvėjusio asmenų naudojimosi finansinėmis paslaugomis. Tuo pačiu, kuo didesnė finansinių paslaugų naudojimosi paklausa, t. y., kuo daugiau asmenų naudojasi teikiamomis finansinėmis paslaugomis, tuo didesnė rizika pažeisti viešąjį interesą netinkamos finansinių paslaugų priežiūros atveju. Svarbu paminėti, kad finansinių paslaugų priežiūrą atliekančios institucijos turi didelę reikšmę ir atsakomybę šioje srityje.

Darbo tikslas. Šio magistrinio darbo tikslas – išanalizuoti, kaip Lietuvos Respublikos teisės aktai reglamentuoja finansinių paslaugų priežiūrą bei palyginti Lietuvos reguliavimo taisykles su kitų Europos valstybių reglamentavimu ir apžvelgti Lietuvos reglamentavimą Europos kontekste.

Darbo uždaviniai. Siekiant įgyvendinti užsibrėžtą magistro darbo tikslą išsikelti tokie uždaviniai:

- 1) Aptarti finansų sektoriaus priežiūros priemonės, palyginant finansinių paslaugų priežiūrą su finansų rinkų priežiūra;
- 2) Išanalizuoti bendrąsias finansinių paslaugų priežiūros priemones;
- 3) Apžvelgti atskirų mažmeninių finansinių paslaugų priežiūros reglamentavimą Lietuvoje;
- 4) Palyginti Lietuvos finansinių paslaugų priežiūros reglamentavimą su Estijos ir Jungtinės Karalystės reglamentavimu.

Darbo objektas. Finansinių paslaugų priežiūros mechanizmas ir teisinis reglamentavimas.

Tyrimo metodai. Siekiant įgyvendinti suformuluotą tikslą ir išsikeltus uždavinius magistro darbe naudojami tokie mokslinio pažinimo metodai: **dokumentų analizės metodas** naudojamas nagrinėjant Lietuvos Respublikos bei kitų Europos valstybių įstatymus, Lietuvos Banko nutarimus, tarptautinės ir Europos Sąjungos teisės aktus, **sisteminės analizės metodas** naudojamas siekiant išskirti esminius aspektus iš įstatyminio reguliavimo, **literatūros analizės metodas** naudojamas siekiant išnagrinėti mokslinėje literatūroje pateiktą informaciją, **lyginamosios analizės metodas** naudojamas siekiant palyginti finansinių paslaugų priežiūros mechanizmus Lietuvoje ir Europoje.

Darbo originalumas. Lietuvoje mokslinių darbų artimų šiai temai praktiškai nėra. Paminėti keli Vilniaus universiteto Teisės fakulteto magistro darbai, kuriuose L. Abromaitė nagrinėjo licencijuojamų ir nelicencijuojamų finansinių paslaugų teisinį

reguliuojama², J. Dumalakas analizavo makroprudencinės politikos prigimtį ir legitimumą.³ Artimiausias temai darbas – Mykolo Romerio universitete atlikta S. Jogminaitės analizė apie finansinių paslaugų teikimo vartotojams ypatumus,⁴ tačiau joje nebuvo konkrečiai skirta dėmesio finansinių paslaugų priežiūros mechanizmams Taip pat paminėtini užsienio autorių darbai. D. Schoenmaker⁵ nagrinėjo priežiūros institucijų veikimą, jų nustatomas taisykles ir įtaką finansų rinkos dalyviams. C. Goodhart ir bendraautoriai knygoje „Finansinis reguliavimas: kodėl, kaip ir kas toliau?“⁶ aptaria pagrindines priežastis, kodėl finansų sektoriui yra reikalinga valstybės priežiūra. Tačiau šiame magistro darbe analizuojamas būtent finansinių paslaugų priežiūros reguliavimas Lietuvoje, vėliau palyginant jį su kitomis Europos valstybėmis – Estija ir Jungtine Karalyste.

Pirmojoje darbo dalyje akcentuojami pačios priežiūros, kaip finansų sistemos priežiūros priemonės, reikalavimai – kas yra finansų rinkų bei finansinių paslaugų priežiūra, kas ją vykdo ir kodėl. Taip pat pirmojoje dalyje aprašomas finansų rinkų priežiūros ir finansinių paslaugų priežiūros atskyrimas ir atskyrimo kriterijai.

Antroje darbo dalyje bus pristatomos bendrosios finansinių paslaugų priežiūros priemonės: finansinių paslaugų reklamos priežiūra bei finansinių paslaugų ar produktų bandomieji pirkimai.

Trečia darbo dalis skiriama konkrečių finansinių paslaugų, kurios patenka į mažmeninių paslaugų sąvoką, priežiūrai, t. y.: mokėjimo paslaugos, vartojimo kreditai, su nekilnojamuoju turtu susijusios paskolos, draudimo paslaugos.

Paskutinioji darbo dalis bus skiriama Lietuvos ir kitų Europos valstybių – Estijos ir Jungtinės Karalystės – priežiūros mechanizmams bei jų palyginimui.

Svarbiausi šaltiniai. Magistro darbe daugiausiai dėmesio skiriama Lietuvos Respublikos įstatymams, reglamentuojantiems finansinių paslaugų priežiūrą. Kiti analizę išplečiantys šaltiniai – Lietuvos Banko valdybos nutarimai, renkama statistika ir informaciniai biuleteniai. Taip pat remiamasi įvairių užsienio autorių straipsniais,

² ABROMAITĖ, L. Licencijuojamos ir nelicencijuojamos finansinės paslaugos, šių paslaugų skirtingo teisinio reguliavimo pagrindimas bei su tuo susijusios teorinės ir praktinės problemos: magistro darbas. Vilnius: Vilniaus universitetas, 2007.

³ DUMALAKAS, J. Makroprudencinės politikos prigimtis ir legitimumas: magistro darbas. Vilnius: Vilniaus universitetas, 2018.

⁴ JOGMINAITĖ, S. Finansinių paslaugų teikimo vartotojams ypatumai: magistro darbas. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2009.

⁵ SCHOENMAKER, D. Financial Supervision in the EU. 2018, p. 1-31 [interaktyvus. Žiūrėta 2020 m. balandžio 1 d.]. Prieiga per internetą: <<http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.723.6532&rep=rep1&type=pdf>>.

⁶ GOODHART, C. Financial Regulation. Why, how and where now? Routledge, 1998.

monografijomis, apžvelgiami užsienio teisės aktai ir kompetentingų institucijų leidžiamos reglamentavimo taisyklės.

1. FINANSINĖS PASLAUGOS IR JŲ PRIEŽIŪRA. ATSKYRIMAS NUO FINANSŲ RINKOS PRIEŽIŪROS

1.1. Finansinių paslaugų ir finansų rinkos priežiūrų sampratos, priežiūrą vykdantys subjektai

Finansų sektoriaus reguliavimas bei priežiūra gali būti suskirstomi į tris skirtingus lygmenis, kurių kiekvieno įgyvendinimas užtikrina visos finansų sistemos tinkamą funkcionavimą:

1. Makroprudencinė politika/priežiūra (angl. *macro-prudential*);
2. Mikroprudencinė politika/priežiūra arba finansų rinkos priežiūra (angl. *micro-prudential*);
3. Finansinių paslaugų priežiūros bei veiklos reguliavimas (angl. *conduct of business* arba *business conduct supervision*).

Atsižvelgiant į tai, jog magistro darbo tema yra finansinių paslaugų priežiūros teisinis reglamentavimas Lietuvoje bei reglamentavimo palyginimas su kitomis Europos valstybėmis, toliau bus aptariamas kiekvienas iš minėtų reguliavimo lygių.

Makroprudencinės politikos sąvoka įvesta į LBĮ 2014 m. rugsėjo 18 d. LBĮ 47¹-47⁴ straipsniuose nustatyti bendrieji makroprudencinės priežiūros institutai. LBĮ 47¹ straipsnio 2 dalis nustato, jog makroprudencinės politikos priemonės ir jų taikymo tvarką nustato LB teisės aktai. Įgyvendinant LBĮ 47¹ straipsnio 2 dalį, atitinkamai priimtas ir LB valdybos nutarimas dėl makroprudencinės politikos strategijos patvirtinimo⁷. Makroprudencinė politika – tai politika, kuria LB siekia prisidėti prie visos finansų sistemos stabilumo apsaugos, įskaitant finansų sistemos atsparumo stiprinimą ir sisteminės rizikos susidarymo mažinimą, kad būtų užtikrintas tvarus finansų sektoriaus įnašas į ekonomikos augimą. Apibendrinant makroprudencinės politikos sąvoką galima teigti, jog pagrindinis šios politikos tikslas – užtikrinti visos finansų sistemos – draudimo, investicijų bei bankų sektoriaus – ekonominį stabilumą. Siekiant makroprudencinės politikos tinkamo vykdymo, LB valdyba Makroprudencinės politikos strategijoje⁸ yra įtvirtinusi atitinkamus tikslus (uždavinius), kuriuos įgyvendindamas LB siekia, jog makroprudencinės politikos strategija būtų realizuota:

1. Riboja ir siekia, kad būtų išvengta perteklinio kredito augimo ir pernelyg didelio finansinio svorto;

⁷ Lietuvos banko valdybos nutarimas dėl makroprudencinės politikos strategijos patvirtinimo (su pakeitimais ir papildymais). TAR, 2019-01-22, Nr. 917.

⁸ *Ibidem*.

2. Riboja ir siekia, kad būtų išvengta pernelyg didelės turto ir įsipareigojimų terminų neatitikties, pernelyg didelės užsienio valiutos kurso likvidumo rizikos finansų sistemoje;
3. Riboja pernelyg didelę finansines paslaugas teikiančių įmonių turto arba kitų tiesioginių ir netiesioginių pozicijų koncentraciją;
4. Riboja sisteminių poveikį turinčių finansų įstaigų netinkamas paskatas prisiimti pernelyg didelę riziką, siekdamas sumažinti jų neatsakingo elgesio pavojų;
5. Stiprina finansų rinkos infrastruktūros atsparumą.

Antrasis priežiūros lygmuo – mikroprudencinė priežiūra. Mikroprudencinės politikos sąvoka Lietuvos teisės aktuose nesutinkama, mikroprudencinės politikos sąvokos atitinkmuo būtų finansų rinkos priežiūra. LBI 7 skirsnis skirtas būtent finansų rinkos priežiūrai. Atsižvelgiant į tai, jog darbo tema susijusi su Lietuvos teisiniu reguliavimu, dėl tikslingesnio sąvokų vartojimo teisės aktų atžvilgiu toliau darbe bus vartojama finansų rinkos priežiūros sąvoka.

Kaip nurodo prof. R. M. Lastra savo knygoje „*International Financial and Monetary law (2nd Edition)*“⁹ finansų rinkos priežiūrą galima suskirstyti į keturis lygmenis:

1. Pirmasis lygmuo: finansų įstaigų licencijavimas (arba veiklos pradžia). Licencijavimo vienas iš tikslų yra išsiaiškinti ar asmuo, prašantis suteikti finansų įstaigos licenciją, atitinka keliamus reikalavimus ir yra tinkamos kompetencijos (angl. *fit and proper*). Šiuo procesu priežiūros institucija įvertina ar teikiantis prašymą licencijai gauti asmuo yra sąžiningas, ar asmens reputacija yra nepriekaištinga, taip pat vertinama ir tai ar asmuo turės pakankamai kompetencijos valdyti finansų įstaigą. Šiame lygmenyje taip pat paminėtinos Bazelio bankų priežiūros komiteto „*The Basel Framework*“ gairės, kuriose yra nustatyti pagrindiniai efektyvios bankų priežiūros principai¹⁰. Šie principai nustato, jog finansų įstaigos licencijavimo procesą turėtų sudaryti ne tik asmens, teikiančio paraišką licencijai gauti patikrinimas, bet ir visos licencijuojamos finansų įstaigos galutinių naudos gavėjų, valdybos narių bei kitas svarbias pareigas einančių asmenų patikrinimas. Taip pat, suteikiant finansų įstaigai licenciją turėtų būti atsižvelgiama į pateikiamą strateginį veiklos planą, vidaus

⁹ LASTA, R. M. *International Financial and Monetary law (2nd Edition)*. Oxford: Oxford University Press, 2015.

¹⁰ The Basel Committee. *The Basel Framework*. [interaktyvus. Žiūrėta: 2020 m. balandžio 1 d.]. Prieiga per internetą: https://www.bis.org/basel_framework/

- kontrolės ir rizikos valdymo priemonės bei planuojamas įstaigos pajamas (įskaitant ir įmonės įstatinį kapitalą);
2. Antrasis lygmuo: nuolatinė finansų įstaigos stebėseną (monitoringas). Šiame lygmenyje priežiūros institucija stebi finansų institucijos finansinę būklę, turimo turto kokybę (angl. *asset quality*), kapitalo pakankumą, įstaigos likvidumą, valdymo priemones, vidaus kontrolę bei pajamas. Priežiūros funkcijos gali būti vykdomos įvairiai: vykdant patikrinimus (vietoje arba nuotoliniu būdu), atliekant auditą (vidinį ar išorinį), vertinant statistinių duomenų atitiktį ir kt.;
 3. Trečiasis lygmuo: sankcijų skyrimas finansų rinkos dalyviams. Šiuo atveju už netinkamai įgyvendinamus teisės aktų reikalavimus finansų įstaigai ir jos atstovams gali būti skiriamos atitinkamos poveikio priemonės: įspėjimai, baudos ar licencijos panaikinimas;
 4. Ketvirtasis lygmuo: krizių valdymas. Ši priežiūros lygmenį sudaro: „paskutinės išeities skolintojo“ (angl. *lender of last resort*) institutas, indėlių draudimas bei bankroto procedūrų valdymas.

Atsižvelgiant į aukščiau pateiktą informaciją apie makroprudencinę ir mikroprudencinę priežiūrą, galime daryti išvadą, jog mikroprudencinės finansų rinkos priežiūros apimtis yra kur kas siauresnė nei makroprudencinės priežiūros, kadangi finansų rinkos priežiūra yra orientuota tik į kiekvieną konkretų finansų rinkos dalyvį ir kiekvienas iš jų yra vertinamas individualiai. Makroprudencinės priežiūros atveju turime finansų rinkos dalyvių (kaip sistemos) priežiūrą ir stebėseną, tokiu būdu užtikrinant visos finansų sistemos stabilumą.

Trečiasis finansų sektoriaus priežiūros lygmuo – finansinių paslaugų priežiūra (angl. *business conduct supervision*). Finansinių paslaugų priežiūros sąvokos paaiškinimo tiesiogiai Lietuvos teisės aktuose nėra. Finansinių paslaugų priežiūra – tai kompleksinė priežiūros institucijos veikla (atliekant ne tik stebėjimus, bet ir nustatant elgsenos taisykles), kurios metu tikrinama kaip finansų įstaigos ir jų darbuotojai vykdydami savo veiklą elgiasi su klientais, stebima finansų rinkos dalyvių elgsena rinkoje, vertinama kaip finansų rinkos dalyviai reklamuoja savo produktus ir pan.

Toronto Finansinės Priežiūros Centras savo apžvalgoje dėl finansų įstaigų elgsenos¹¹ teikiant finansines paslaugas pateikia pavyzdinį pažeidimų sąrašą susijusį su finansinių paslaugų teikimu. Apžvalgoje pažeidimai išskiriami pagal tai, kokio pobūdžio finansų įstaigos darbuotojo veiksmai buvo atlikti. Finansų įstaigai pardavinėjant savo

¹¹ Toronto Centre. Conduct: Prevention, Detection and Deterrence of Abuses by Financial Institutions. 2016, p. 15 [interaktyvus. Žiūrėta 2020 m. balandžio 1 d.]. Prieiga per internetą: <https://res.torontocentre.org/guidedocs/Conduct%20Supervision%20FINAL.pdf>

finansines paslaugas galimi šie pažeidimai: 1) nepateikiama visa informacija arba informacija interpretuojama neteisingai; 2) finansų įstaiga naudoja „šaltųjų skambučių“ (angl. *Cold Calling*) praktiką; 3) klientas įsigyja finansinę paslaugą, kuri neatitinka kliento profilio ir kt. Tais atvejais, kai finansų įstaiga įgyvendina už klientą vertybinių popierių pirkimo/pardavimo operacijas, galimas toks pažeidimų spektras: 1) perkant/parduodant vertybinius popierius be kliento sutikimo (patvirtinimo); 2) atliekamos operacijos pasinaudojant viešai neatskleista informacija (angl. *insider trading*); 3) ne tinkamu laiku įgyvendinamos vertybinių popierių operacijos ir kt. Tais atvejais, kai finansų įstaiga teikia patarimus dėl finansinių paslaugų dažniausiai pasitaiko pažeidimai susiję su netinkamomis rekomendacijomis arba netinkamai valdomomis interesų konfliktų situacijomis.

Siekiant išvengti aukščiau neigiamą įtaką klientams darančios finansų įstaigų praktikos, mokslinėje literatūroje¹² išskiriami trys pagrindiniai principai, kurie turi būti įgyvendinami siekiant apsaugoti finansinių paslaugų vartotojus:

1. Privalomos informacijos atskleidimo principas;
2. Objektyvių ir profesionalių finansinių patarimų principas;
3. Rūpestingumo principas.

Privalomas informacijos atskleidimas turėtų būti suprantamas kaip tinkamos (teisingos) informacijos pateikimas vartotojui tinkamu laiku. Kodėl šis principas yra aktualus prižiūrint finansinių paslaugų teikimą? Netinkamas finansinio produkto pasirinkimas gali turėti neigiamą poveikį finansinių paslaugų vartotojams, o jeigu tiksliau – tai gali lemti lėšų praradimą. Tinkamas informacijos atskleidimas yra bene svarbiausia apsaugos priemonė siekiant apsaugoti finansinių paslaugų vartotojus. Profesionaliai ir aiškiai finansų įstaigos pateikiama informacija klientams padeda geriau suprasti pagrindines finansinio produkto savybes, įskaitant riziką, galimą grąžą ar išlaidas.¹³ Pažymėtina, jog teisės aktai dažnu atveju nustato minimalų standartą, kiek ir kokios informacijos klientui turėtų būti atskleista, atsižvelgiant į finansinės paslaugos rizikingumą.

Praktiniu pavyzdžiu, kodėl informacijos atskleidimas yra būtinas, galėtų būti statistiniai asmenų finansinio raštingumo duomenys. Nepaisant to, jog Lietuva priskiriama prie ekonomiškai išsivysčiusių šalių, finansinio raštingumo mastas išlieka vienas mažiausių visoje ES. Pasaulinio finansinio raštingumo ir kompetencijų centro

¹² SCHOENMAKER, D. Financial Supervision in the EU. 2018, p. 1-31 [interaktyvus. Žiūrėta 2020 m. balandžio 1 d.]. Prieiga per internetą: <<http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.723.6532&rep=rep1&type=pdf>>.

¹³ *Ibidem*.

duomenimis Lietuvoje finansiškai raštingi buvo vos 39 proc.¹⁴ suaugusių asmenų¹⁵, atitinkamai Latvijoje ir Estijoje – 48 proc. ir 54 proc. Atsižvelgiant į tai, jog finansiniai produktai (ypač didelės rizikos finansiniai produktai: kriptovaliutos, vertybiniai popieriai) dėl skaitmenizacijos procesų darosi vis lengviau prieinami, tinkamas finansinių produktų vartotojų informavimas bei šių produktų teikimo priežiūra privalo būti užtikrinti.

Finansų įstaigos vykdydamos savo veiklą turi tinkamai įvertinti savo kliento finansinį raštingumą bei galimus resursus prieš siūlant bet kokį finansinį produktą. Įvertinus asmens pasirengimą įsigyti finansinių priemonių ar prisiimti finansinius įsipareigojimus, finansų įstaigos atsižvelgdamos į šiuos kriterijus privalo pateikti ir atitinkamus patarimus/konsultacijas¹⁶. Pavyzdžiui, vertinant asmens galimybę priimti investicinius sprendimus, finansų įstaigos gali pateikti „Investuotojo anketą“, kurios pagrindiniai du tikslai būtų: 1) išsiaiškinti ar investuotojas turi pakankamai žinių įvertinti prisiimamą riziką; 2) įvertinti, koks investicinis produktas yra tinkamiausias atsižvelgiant į investuotojo rizikos toleranciją bei turimas žinias.

Finansų įstaigų rūpestingumo pareiga apjungia aukščiau minėtus principus – pareigą atskleisti informaciją bei pareigą pateikti objektyvius sprendimus. Šiuo atveju rūpestingumo principas sujungia minėtąsias pareigas ir įpareigoja finansų įstaigą atsakingai įvertinti kiekvieną finansinės paslaugos vartotoją taikant maksimalų rūpestingumo standartą.

Apibendrinant šią darbo dalį galima teigti, jog finansų sektoriaus priežiūrą sudaro eilė teisinių priemonių, kurių vieningas tikslas – užtikrinti tinkamą finansų sektoriaus funkcionavimą. Pažymėtina, jog finansinio reguliavimo tikslai turi būti aiškiai apibrėžiami, siekiant užtikrinti, jog kiekvienas priežiūros institutas tinkamai funkcionuotų. Taip pat darytina išvada, jog finansinio reguliavimo tikslai negali būti riboti. Dėl besikeičiančios verslo ir finansų aplinkos, procesų skaitmenizavimo teisinis priežiūros reglamentavimas ne visada gali „spėti“ drauge su veiklą vykdančiais subjektais, todėl proaktyvūs priežiūros institucijos veiksmai prižiūrėti finansų rinką bei finansines paslaugas yra būtini.

¹⁴ 2015 m. duomenimis. KLAPPER, L.; LUSARDI, A.; OUDHEUSDEN, P. Financial Literacy Around the World: insights from the standard & poor's ratings services global financial literacy survey, 2015 [interaktyvus. Žiūrėta 2020 m. balandžio 1 d.]. Prieiga per internetą: <https://gflec.org/wp-content/uploads/2015/11/3313-Finlit_Report_FINAL-5.11.16.pdf?x22667>.

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ SCHOENMAKER, D. Financial Supervision in the EU. 2018, p. 1-31 [interaktyvus. Žiūrėta 2020 m. balandžio 1 d.]. Prieiga per internetą: <<http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.723.6532&rep=rep1&type=pdf>>.

1.2. Finansų rinkos ir finansinių paslaugų priežiūrų atskyrimas

Priežiūros institucijai įgyvendinant finansų sektoriaus priežiūrą yra svarbu atskirti finansų rinkos ir finansinių paslaugų priežiūros veiksmus. Analizuojant Lietuvos teisės aktus galima pasigesti aiškios takoskyros tarp finansų rinkos ir finansinių paslaugų priežiūros įgyvendinimo veiksmų. LBĮ 8 straipsnio 2 dalies 2 punktą nurodo, jog LB atlieka finansų rinkos priežiūrą, taip pat LBĮ yra numatytas ir atskiras skirsnis, kuris yra skirtas būtent finansų rinkos priežiūrai. Sistemiskai vertinant LBĮ turinį galima pastebėti, jog finansinių paslaugų priežiūra, kaip tiesioginė LB funkcija, nėra numatyta. Kadangi tiesiogiai nėra išskiriama finansinių paslaugų priežiūra, manytina, kad šių dviejų priežiūros lygmenų atskyrimas yra būtinas siekiant tinkamai atskleisti šio darbo temą.

Šioje darbo dalyje atskiriant finansų rinkos bei finansinių paslaugų priežiūrą bus pasitelkta keletas skirtingų modelių, kurie gali būti aktualūs atskiriant šiuos priežiūros lygmenis: 1) pagal tai, kokios LBĮ yra nustatytos LB teisės vykdant priežiūros funkcijas; 2) pagal tai, kokie yra nustatyti finansų rinkos bei finansinių paslaugų priežiūrai keliami principai; 3) pagal tai, kokių tikslų siekiama įgyvendinant šias priežiūros funkcijas.

LBĮ 42 straipsnyje nurodomi LB tikslai, funkcijos, teisės bei pareigos vykdant finansų rinkos priežiūrą. LBĮ 42 straipsnio 4 dalyje įvardintos LB teisės vykdant finansų rinkos priežiūrą:

1. Turi teisę vykdyti teisės aktų leidybą bei teikti rekomendacijas dėl prižiūrimų finansų rinkos dalyvių veiklos ir finansų rinkos priežiūros;
2. Neatlygintinai gauti priežiūrai atlikti reikalingus dokumentus, informaciją iš valstybės institucijų bei prižiūrimų finansų rinkos dalyvių;
3. Atlikti prižiūrimų finansų rinkos dalyvių patikrinimus, o esant pagrindui ir kitų asmenų patikrinimus;
4. Teisės aktų nustatyta tvarka atlikti bandomuosius finansinių paslaugų ar produktų pirkimus;
5. Raštu atkreipti prižiūrimų finansų rinkos dalyvių ir kitų asmenų dėmesį į pažeidimus ir jų veiklos trūkumus ir siūlyti imtis priemonių, kad būtų pašalinti pažeidimai, trūkumai, jų priežastys ir sąlygos;
6. Įstatymuose nustatytais atvejais ir tvarka duoti privalomus nurodymus prižiūrimiems finansų rinkos dalyviams;
7. Teisės aktų nustatytais atvejais ir tvarka taikyti poveikio priemones prižiūrimiems finansų rinkos dalyviams ir kitiems asmenims;
8. Kreiptis į teismą dėl finansų rinką reglamentuojančių teisės aktų saugomų viešųjų interesų gynimo;

9. Reikalauti, kad prižiūrimų finansų rinkos dalyvių auditoriai pateiktą informaciją apie šių subjektų auditą, reikalingą priežiūros funkcijoms atlikti;
10. Viešai atskleisti vartotojų apsaugai ar viešųjų interesų apsaugai reikalingą informaciją;
11. Turėti kitokių teisių, nustatytų LBI, taip pat ir kituose teisės aktuose, kurių laikymosi priežiūra priskirta priežiūros institucijos kompetencijai.

Šios LB pateikiamos teisės yra vieni iš pagrindinių finansų rinkos ir finansinių paslaugų priežiūros elementų. Pastaruosius elementus galima grupuoti į tris skirtingas grupes: 1) bendrieji elementai, skirti finansų rinkos bei finansinių paslaugų priežiūrai; 2) finansų rinkos priežiūrai skirti elementai; 3) finansinių paslaugų priežiūrai skirti elementai.

Bendriesiems elementams galima priskirti šias LB teises: 1) teisės aktų leidyba; 2) neatlygintinis dokumentų gavimas; 3) finansų rinkos dalyvių dėmesio atkreipimas raštu dėl pažeidimų ar veiklos trūkumų; 4) kreipimasis į teismą dėl viešojo intereso gynimo. Finansų rinkos priežiūrai priskirtini šie elementai: 1) finansų rinkos dalyvių inspektavimas; 2) privalomų nurodymų davimas finansų įstaigoms; 3) poveikio priemonių taikymas; 4) galimybė priežiūros tikslais gauti dokumentus iš finansų įstaigos auditorių; 5) viešas informacijos atskleidimas vartotojų apsaugai ar viešųjų interesų apsaugai užtikrinti. Finansinių paslaugų priežiūrai galima priskirti likusią teisę – bandomųjų pirkimų atlikimas. Finansinių paslaugų priežiūros elementus taip pat galima rasti ir tolimesnėse LBI 42 straipsnio dalyse. LBI 42 straipsnio 7 dalyje numatytos papildomos dvi LB teisės įgyvendinant finansinių paslaugų priežiūrą tais atvejais, kai finansinės paslaugos nelegaliai teikiamos nuotoliniu būdu: 1) duodant privalomus nurodymus informacijos prieglobos paslaugų teikėjui skubiai pašalinti informaciją, kuri susijusi su nelegaliai teikiamomis finansinėmis paslaugomis; 2) duoti privalomus nurodymus tinklo paslaugų teikėjui skubiai panaikinti galimybę pasiekti informaciją, kuri naudojama siekiant nelegaliai siūlyti įsigyti arba pasirašyti finansinių priemonių, teikti draudimo ir (arba) finansines paslaugas. Analizuojant kiekvieną mažmeninę finansinę paslaugą atskirai trečioje darbo dalyje, bus pateikiami ir papildomi LB priežiūros elementai.

Atskiriant finansų rinkos ir finansinių paslaugų priežiūrą taip pat aktualu paminėti LB patvirtintą finansų rinkos priežiūros politiką¹⁷, kuri nustato LB tikslus, funkcijas bei principus įgyvendinant prižiūrint finansų rinką bei finansinių paslaugų teikimą.

¹⁷ Lietuvos banko valdybos nutarimas dėl Lietuvos banko finansų rinkos priežiūros politikos patvirtinimo (su pakeitimais ir papildymais). TAR, 2017-02-14, Nr. 03-27.

Finansų rinkos priežiūros politikos 9 punkte nustatyta, jog LB Priežiūros tarnyba siekia, kad būtų įdiegtos proporcingos ir veiksmingos finansų rinkos reguliavimo priemonės, laiku nustatytos prižiūrimiems finansų rinkos dalyviams kylančios problemos ir jos būtų veiksmingai sprendžiamos pažangiomis priežiūros priemonėmis, finansų rinka veiktų patikimai ir veiksmingai, būtų darniai plėtojama, rinkos dalyviai elgtųsi atsakingai, o vartotojai priimtų racionalius finansinius sprendimus. Priežiūros tarnyboje skiriamos dvi priežiūros sritys:

1. Riziką ribojanti priežiūra – prižiūrint finansų rinkos dalyvius siekiama, jog dalyviai turėtų pakankamai kapitalo ir būtų likvidūs, veiksmingai valdomi ir tinkamai valdoma jų prisiimama rizika;
2. Paslaugų teikimo priežiūra – prižiūrint ir skleidžiant informaciją apie finansines paslaugas ir rinkas siekiama, kad rinkos dalyviai elgtųsi atsakingai, o vartotojai priimtų racionalius finansinius sprendimus.

Kaip galime pastebėti, LB gan aiškiai atskiria finansų rinkos bei finansinių paslaugų priežiūrą. Finansų rinkos priežiūra orientuota į pačią finansų įstaigą, jos likvidumą bei valdymą, o finansinių paslaugų priežiūra orientuojamasi į finansinių paslaugų vartotojus, finansų įstaigos elgesį teikiant bei reklamuojant finansines paslaugas ir rinkas. Finansų rinkos priežiūros politikoje LB aiškiai nurodo, jog siekia sumažinti bet kokią galimą interesų konfliktą tarp paslaugų teikimo priežiūros ir finansų rinkos dalyvių riziką ribojančios priežiūros tikslų. Šiems interesų konfliktams spręsti numatytas ir atskiras organas – Priežiūros tarnybos direktoriaus patariamasis organas.

Finansų rinkos priežiūros politika taip pat išskiria 8 principus, kuriais priežiūros institucija vadovaujasi vykdydama finansų rinkos priežiūrą. Pastarieji principai yra šie: veiksmingumo; proporcingumo; priežiūros, pagrįstos rizikos vertinimu; orientuotos į prevenciją ir ateitį priežiūros; finansų rinkos dalyvių, jų klientų ir priežiūros institucijos atsakomybių atskyrimo; turinio viršenybės prieš formą; ekspertinio vertinimo svarbos; taikomų poveikio priemonių proporcingumo ir veiksmingumo. Atsižvelgiant į tai, jog ne visi pateikiami principai yra aktualūs atskiriant finansų rinkos bei finansinių paslaugų priežiūros institutus, toliau bus aptariami tik tie principai, kurie leidžia išryškinti skirtumus tarp šių dviejų institutų.

Priežiūros, pagrįstos rizikos vertinimu, principas. Šio principo esmė yra ta, kad LB vykdydamas finansų rinkos priežiūrą atsižvelgia į veiksmingumo ir proporcingumo principus, daugiausiai dėmesio ir išteklių skirdamas rizikingiausioms arba didžiausią neigiamą įtaką galinčioms sukelti sritims, t. y. tiems finansų rinkos dalyviams ir jų teikiamoms paslaugoms, kurių žlugimas arba jų vykdoma veikla neigiamai paveiktų

finansų sistemos stabilumą ir patikimumą, pažeistų finansinių paslaugų vartotojų interesus. Iš pateikto principo turinio galima pastebėti, jog išskiriami nors ir glaudžiai susiję, tačiau turinio prasme skirtingi interesai, kurie gali būti paveikti netinkamai veikiančios finansų įstaigos: 1) finansų sistemos (kaip visumos) stabilumas; 2) finansinių paslaugų vartotojų interesai. Priežiūros, pagrįstos rizikos vertinimu, principo turinys taip pat leidžia daryti prielaidą, jog nepaisant to, kad finansų rinkos dalyvis atitinka jam keliamus riziką ribojančius normatyvus bei reikalavimus, tačiau dėl jo teikiamų rizikingesnių finansinių paslaugų jam yra skiriamas papildomos priežiūros institucijos dėmesys, kuris yra orientuotas į finansinių paslaugų teikimą. Apibendrinant pastarojo principo turinį galima daryti prielaidą, jog nepaisant glaudaus ryšio tarp finansų rinkos ir finansinių paslaugų priežiūros institutų ne visais atvejais šių institutų priežiūra bus atliekama vienodomis apimtimis. Esant savaime rizikingesniam finansų rinkos dalyviui (žinoma, išskyrus tuos atvejus, kai finansų rinkos dalyvio visos teikiamos finansinės paslaugos yra rizikingos) – jo priežiūrai bus taikomos finansų rinkos priežiūros priemonės, o teikiant didesnės rizikos finansines paslaugas – bus taikomos finansinių paslaugų priežiūros priemonės.

Orientuotos į prevenciją ir ateitį priežiūros principas. Šiuo principu siekiama, jog LB kuo anksčiau nustatytų tikėtiną finansinių paslaugų riziką vartotojams ir galimas grėsmes finansų rinkos dalyvio veiklos tęstinumui, turint tikslą, jog laiku pradėtas dialogas su finansų rinkos dalyvių užtikrins ne tik vartotojų interesų apsaugą, bet ir tolimesnį sklandų finansų įstaigos veikimą. Šio principo turinyje kaip ir priežiūros, pagrįstos rizikos vertinimu principu, galima pastebėti panašumą – atskirai išskiriami vartotojų interesai bei finansų įstaigos interesai. Šiuo principu taip pat siekiama atskirti priežiūros institutus – vienu atveju, jeigu kyla grėsmė ateityje finansinių paslaugų vartotojams, finansinių paslaugų priežiūros instituto priemonės bus pasitelkiamos siekiant išvengti galimų pavojų. Atitinkamai, jeigu pastebimos galimos problemos ateityje finansų įstaigos veiklos tęstinumui – bus pasitelkiamos finansų rinkos priežiūros priemonės.

Atsižvelgiant į aukščiau išdėstytas nuostatas, principus bei nuomonę galime daryti prielaidą, jog finansų rinkos bei finansinių paslaugų priežiūros institutų atskyrimas yra kompleksinio pobūdžio klausimas, kuris turi būti vertinamas kiekvienu atveju individualiai. Vykdoma finansų rinkos priežiūra yra labai glaudžiai susijusi su finansinių paslaugų priežiūros institutu, kadangi abu priežiūros institutai yra orientuoti į tinkamai funkcionuojančią finansų rinką bei tinkamai įgyvendinamas fiduciarines finansų įstaigos pareigas. Trumpai apibendrinant galima teigti, jog finansų rinkos priežiūros institutas – tai finansų įstaigos priežiūra, kuria siekiama užtikrinti, kad finansų įstaigos veikimas būtų

administruojamas tinkamai, užtikrinant veiklos tęstinumą, siekiant nesukelti sisteminių finansų sistemos trikdžių. Finansinių paslaugų priežiūra – tai finansų įstaigos veiksmų stebėseną, kuomet yra teikiamos finansinės paslaugos įstaigų klientams, vertinant ar laikomasi nustatytų taisyklių teikiant finansines paslaugas klientams.

2. BENDROSIOS FINANSINIŲ PASLAUGŲ TEIKIMO KONTROLĖS PRIEMONĖS

Dėl skirtingos finansinių paslaugų prigimties, bendrų priemonių finansinių paslaugų priežiūrai yra nedaug. Priežiūros apimtys gali skirtis dėl finansinių paslaugų skirtumų ir pačių paslaugų pobūdžio. Kiekviena finansinė paslauga turi tam tikrų aspektų, kurie nulemia finansinės paslaugos rizikingumą, todėl, atitinkamai, rizikingesnių finansinių paslaugų arba vartotojams reikalingų paslaugų priežiūra yra skirtinga. Finansinių paslaugų reklamos priežiūra bei finansinių paslaugų bandomieji pirkimai yra vienos iš bendrųjų priemonių, skirtų finansinių paslaugų priežiūrai įgyvendinti. Tad toliau darbe plačiau aptariamos minėtosios priemonės.

2.1. Finansinių paslaugų reklamos priežiūra

Finansinių paslaugų priežiūrą kaip ir minėta anksčiau, sudaro įvairūs elementai, tame tarpe ir finansinių paslaugų reklamos priežiūra. Finansinių paslaugų reklamos priežiūra yra būtina dėl ypatingos šių paslaugų prigimties, kadangi neretai jos pasižymi išskirtinumu bei rizikingumu. Siekiant užtikrinti, jog finansinių paslaugų reklamos turinys ir forma atitiktų teisės aktų reikalavimus, užtikrintų finansinių paslaugų vartotojų teisėtus interesus LB parengė ir patvirtinto Reklamos gaires¹⁸. Gairių pagrindinis tikslas – paaiškinti finansinių paslaugų reklamai keliamus teisės aktų reikalavimus, atkreipti rinkos dalyvių dėmesį į svarbiausius finansinių paslaugų reklamos rengimo bei platinimo aspektus ir padėti jiems tinkamai įgyvendinti atitinkamų teisės aktų nuostatas.

Finansinių paslaugų reklamos gaires galima išskirti iš visumos LB rengiamų rekomendacijų tuo, jog jos yra skirtos visiems LB prižiūrimiems finansų rinkos dalyviams, todėl tai leidžia paprasčiau bei aiškiau analizuoti keliamus reikalavimus finansinių paslaugų reklamai. Finansinių paslaugų reklamos gairės yra taikomos visai finansinių paslaugų reklamai (įskaitant bet neapsiribojant): materialius reklamos objektus (lankstinukus, brošiūras, laiškus klientams ir kitokius reguliariai atnaujinamus bei pateikiamus leidinius), vaizdinę reklamą (plakatus, afišas, reklaminius standus, iškabas ir pan.), per radiją, televiziją ir kitomis panašiomis priemonėmis transliuojamą reklamą bei interaktyviąją reklamą (platinamą internetu ar pasitelkiant interaktyviasias balso pranešimų sistemas ir pan.), taip pat kitomis priemonėmis skleidžiamą reklamą (telefonu, faksu, elektroniniu paštu ir pan.).

¹⁸ 2012 m. rugsėjo 5 d. Lietuvos banko Priežiūros tarnybos direktoriaus sprendimu Nr. 241-75 patvirtintos Finansinių paslaugų reklamos gairės (su pakeitimais ir papildymais) [interaktyvus. Žiūrėta: 2020 m. kovo 9 d.]. Prieiga per internetą: https://www.lb.lt/uploads/documents/docs/23192_dbfdee0ce0b62f98c33d6237227519a4.pdf.

Kadangi Finansinių paslaugų reklamos gairės parengtos vadovaujantis eile teisės aktų ir yra universalios visų finansinių paslaugų atžvilgiu, todėl jos šiame darbe yra aptariamos kaip viena iš bendrųjų finansinių paslaugų priežiūros priemonių. Siekiant tinkamai suprasti pateikiamas Finansinių paslaugų reklamos gaires svarbu išsiaiškinti ir Gairėse pateikiamas sąvokas ir jų reikšmę. Šiame kontekste bene svarbiausios tampa trys sąvokos: reklama, dalykinė reklama ir nedalykinė reklama. Reklamos apibrėžimas pateikiamas Lietuvos Respublikos reklamos įstatyme¹⁹, kur numatoma, jog reklama – tai bet kokia forma ir bet kokiomis priemonėmis skleidžiama informacija, susijusi su asmens ūkine komercine, finansine ar profesine veikla, skatinanti įsigyti prekių ar naudotis paslaugomis, įskaitant nekilnojamojo turto įsigijimą, turtinių teisių ir įsipareigojimų perėmimą. Pastebėtina, jog Reklamos įstatymas pateikia nuorodą į finansinių paslaugų reklamą, bet Įstatymo turinyje plačiau tokio pobūdžio paslaugų teikimas nėra aptariamas, tačiau pažymėtina, jog Reklamos įstatymas nustato labai svarbius reklamos principus, neatsižvelgiant į tai, kas yra reklamuojama: 1) reklama turi būti padori ir teisinga; 2) aiškiai atpažįstama.

Tęsiant sąvokų išaiškinimą, kaip minėta, aktualios dar dvi sąvokos: dalykinė ir nedalykinė reklama. Šios dvi sąvokos randamos tik Finansinių paslaugų reklamos gairėse, todėl minėtosios sąvokos bus aptariamos plačiau. Dalykinę (pagal Dabartinės lietuvių kalbos žodyną „dalykinis“ – tai apimantis dalyką, objektą²⁰) reklamą Finansinių paslaugų gairės apibrėžia kaip tokią reklamą, kurioje pateikiama dalykinė informacija apie teikiamas paslaugas (pavyzdžiui, informacija apie siūlomą finansinę paslaugą ar produkto savybes, finansinę paslaugą teikiančią įmonę, veiklos rezultatus, sutarties sąlygas ir pan.). Paprastai ši reklama yra tekstinė – lankstinukai, interneto tinklalapiuose pateikiama informacija ir pan. Nedalykinė reklama – tai tokia reklama, kurioje nėra dalykinės informacijos apie finansinę paslaugą, neaiškinamos teikiamos finansinės paslaugos ar siūlomo produkto savybės, veikimo mechanizmai ir t. t. Šios reklamos pagrindinis tikslas – sukurti teigiamą įspūdį apie finansų rinkos dalyvį, kuris teikia ar siūlo konkrečius finansinius produktus ar paslaugas.

Reklamos gairėse yra pateikiami bendrieji reklamos reikalavimai bei specialieji atskirų finansinių paslaugų kategorijų reklamos reikalavimai. Atsižvelgiant į tai, jog darbas orientuotas yra mažmenines finansines paslaugas, bendrieji reikalavimai bus

¹⁹ Lietuvos Respublikos reklamos įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 2000, Nr. VIII-1871.

²⁰ Dabartinės lietuvių kalbos žodynas [interaktyvus]. Žiūrėta: 2020 m. balandžio 5 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.lkz.lt/?zodis=dalykinis&lns=-1&les=-1&id=06005950000>

aptariamai siauriau, todėl bus skiriama daugiau dėmesio specialiesiems reklamos reikalavimams, kurie skirti mažmeninėms finansinėms paslaugoms.

Reklamos gairėse galima pastebėti, jog bendrieji finansinių paslaugų reklamai keliami reikalavimai yra išskiriami į du segmentus: reklamos formos reikalavimai bei reklamos turinio reikalavimai. Reklamos formos reikalavimams yra nustatyta, jog reklama turi būti aiškiai atpažįstama pagal pateikimo formatą, todėl paslėpta reklama yra draudžiama. Reklamuojant finansines paslaugas telefonu, elektroniniu paštu ar kitomis panašiomis priemonėmis reklama gali būti teikiama tik su vartotojo sutikimu arba prašymu. Atitinkamai reklamos turinio reikalavimais nustatoma, jog draudžiama naudoti klaidinančią reklamą, o vertinant ar reklama yra klaidinanti, atsižvelgiama į jos teisingumą, išsamumą, ir pateikimo kriterijus. Taip pat finansinės paslaugos reklamos turinyje turėtų atsispindėti atitinkamas proporcingumas: informacija apie naudą turėtų būti proporcinga informacijai apie potencialią riziką. Svarbu, jog finansinėje reklamoje būtų pateikiama standartinė informacija bei kita vartotojams svarbi informacija, kaip antai, įspėjimas, kad praeities rezultatai negarantuoja ateities rezultatų ir ši informacija turėtų būti pateikiama ne mažesniu šriftu nei kitas reklamoje esantis turinys. Reklamos turinyje taip pat privalo atsispindėti: 1) finansinių paslaugų teikėjas; 2) informacija apie finansinių paslaugų teikėjo veiklos rezultatus; 3) taikomi atsiskaitymai susiję su finansinės paslaugos teikimu.

Pažymėtina, jog Reklamos gairėse atskirai nėra aptariamoms mokėjimo paslaugoms. Mokėjimo paslaugų reklamai taikytinos gairės apibendrinančios bendruosius reklamos reikalavimus, kaip antai: aiškiai atpažįstama, neklaidinanti, atskleidžianti svarbią informaciją ir t. t.

Kaip ir minėta anksčiau, Reklamos gairėse taip pat aptariamai ir specialieji reikalavimai, kurie orientuoti į konkrečius finansinius instrumentus: investicinės paslaugos ir investiciniai produktai; indėliai; draudimas; kredito sutartys.

Reklamuojant investicines paslaugas ar investicinius produktus turi būti pateikiama aiški informacija bei nuoroda į produkto dokumentą (pvz., nuoroda į prospektą) ir (arba) dokumentą, aprašantį su investiciniu produktu ar investicine paslauga susijusią riziką, nurodant vietas, kur vartotojas gali su pastaraisiais dokumentais susipažinti (Reklamos gairių 28 p.). Šis reikalavimas kildinamas iš bendrųjų reklamos reikalavimų – standartinės informacijos pateikimo. Pristatant finansinę paslaugą ar produktą reklamoje turi būti pateikiama nuoroda į informacinį dokumentą, bet ir pats reklamos turinys turi atitikti pastarąjį informacinį dokumentą (Reklamos gairių 29 p.). Praktiniu šios nuostatos įgyvendinimu galėtų būti pensijų fondų reklama. Tuo atveju,

jeigu reklamuojamas pensijų fondas, reklamoje gali atsispindėti tik pensijų fondo taisyklėse ir periodinėse ataskaitose esanti informacija (Papildomo savanoriško pensijų kaupimo įstatymo 14 straipsnio 5 dalis²¹). Pažymėtina, jog Reklamos gairių 45 punktas nustato papildomus reikalavimus reklamuojant II pakopos pensijų fondus: 1) turi būti pateikiama informacija apie tai, jog asmenims, dalyvaujantiems pensijų kaupimo sistemoje, valstybinio socialinio draudimo senatvės pensija yra proporcingai mažinama įstatymų nustatyta tvarka; 2) informacija apie tai, jog sudaryta II pakopos pensijų kaupimo sutartis negalės būti nutraukta, išskyrus pirmą kartą sudarytą II pakopos pensijų kaupimo sutartį, kurią dalyvis turi teisę vienašališkai nutraukti per 30 kalendorinių dienų nuo šios sutarties sudarymo, apie tai raštu pranešęs pensijų kaupimo bendrovei. Taip pat atkreiptinas dėmesys ir į tai, jog reklamuojant finansines paslaugas ar produktus turi būti nurodomi galimo pelno šaltiniai, o nurodomi veiklos rezultatai – aktualūs (Reklamos gairių 31-33 punktai).

Tais atvejais, kai reklamoje apie finansinę paslaugą ar produktą pateikiami praeities rezultatai, turi būti laikomasi tam tikrų reikalavimų (Reklamos gairių 34 punktas):

1. Pateikiama reikiama informacija, rodanti paskutinių 5 metų (investicinio gyvybės draudimo produktų – 3 metų) veiklos rezultatus, o jeigu veiklos laikotarpis trumpesnis, – viso laikotarpio, per kurį buvo siūloma investicinė paslauga arba investicinis produktas, rezultatus. Nurodyti laikotarpiai reklamos davėjo pasirinkimu gali būti ir ilgesni, tačiau visada informacija turi būti grindžiama užbaigtais 12 mėnesių laikotarpiais;
2. Aiškiai nurodomas ataskaitinis laikotarpis ir pateikiamos informacijos šaltinis;
3. Pateikiamas aiškiai pastebimas įspėjimas, kad pateikti duomenys rodo praėjusio laikotarpio padėtį, o praėjusio laikotarpio rezultatai nėra patikimas būsimų rezultatų rodiklis arba tai, jog praeities rezultatai negarantuoja ateities rezultatų. Šį reikalavimą taip pat papildė Reklamos gairių 35 punktas, kuriame numatyti reikalavimai reklamai, kurioje pateikiama informacija apie būsimus investicinės paslaugos ar investicinio produkto veiklos rezultatus. Keliami tokie reikalavimai pristatant būsimus veiklos rezultatus: 1) informacija nėra grindžiama sumodeliuotais ankstesnių laikotarpių rezultatais ir nedaroma nuoroda į juos; 2) informacija grindžiama objektyviais duomenimis pagrįstomis prielaidomis; pateikiamas aiškus įspėjimas, jog prognozė negarantuoja ateities rezultatų;

²¹ Lietuvos Respublikos papildomo savanoriško pensijų kaupimo įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 1999, Nr. 55-1765.

4. Jei teikiama informacija, grindžiama duomenimis, išreikštais užsienio valiuta, turi būti aiškiai įvardijama ir kartu pateikiamas įspėjimas, kad investicinė grąža gali padidėti arba sumažėti, atsižvelgiant į valiutos kursų svyravimus;
5. Jei teikiama informacija grindžiama rezultatais, kurie gauti neatskaidžius mokesčių, turi būti pateikiama informacija apie mokesčių, komisinio atlyginimo ir kitų mokėjimų įtaką šiems rezultatams.

Reklamos gairių V dalies 2 skyriuje yra nurodomi specialieji indėlių reklamos reikalavimai. Reklamuojant indėlius rekomenduojama nurodyti ar indėlis yra apdraustas indėlių draudimu ir atitinkamai draudžiama nurodyti, jog indėlis yra apdraustas indėlių draudimu (Reklamos gairių 47 p.). Jeigu reklamuojant indėlį yra pateikiami palūkanų dydžiai, reklamoje turėtų būti nurodoma: 1) indėlio metinė palūkanų norma; 2) informacija, jeigu palūkanų norma yra kintanti; 3) indėlio terminas, už kurį taikomos palūkanos; 4) informacija apie mažiausią indėlio sumą; 5) palūkanų mokėjimo periodiškumas (Indėlių ir įsipareigojimų investuotojams draudimo įstatymo 10 straipsnio 6 dalis²²; Reklamos gairių 48 p.). Reklamos gairėse taip pat numatytos taisyklės reklamuojant draudimo paslaugas.

Draudimo paslaugų reklamai Reklamos gairėse skirti 50-52 punktai. Draudimo reklamai, kaip ir kitoms finansinėms paslaugoms ar produktams, taikomi panašūs reikalavimai: 1) reklama turi būti aiški ir nedviprasmiška, kurioje nurodyta, jog tai draudimo paslauga; 2) reklamoje pateikiama informacija neturėtų prieštarauti draudimo taisyklėse pateiktai informacijai.

Pažymėtina, jog investicinių indėlių reklamai bei gyvybės draudimo reklamai *mutatis mutandis* taikomos investicinių paslaugų ar produktų reklamai nustatytos gairės.

Didelė dalis Reklamos gairių nuostatų yra skiriama kredito sutartims, t. y. vartojimo kredito ir su nekilnojamoju turtu susijusio kredito reklamai. Vartojimo kredito sutarčių reklamai keliami reikalavimai yra gerokai griežtesni nei kitų finansinių paslaugų dėl keliamos didesnės rizikos šios finansinės paslaugos vartotojams. Reklamuojant vartojimo kreditus privalo būti pateikiama ši informacija: 1) fiksuotoji ir (arba) kintamoji vartojimo kredito palūkanų norma ir informacija apie išlaidas, įtrauktas į bendrą vartojimo kredito kainą; 2) bendra vartojimo kredito suma; 3) bendros vartojimo kredito kainos metinė norma; 4) vartojimo kredito sutarties trukmė; 5) prekių ar paslaugų kaina ir bet kokio išankstinio mokėjimo suma, kai vartojimo kreditas suteikiamas atidedant mokėjimą už konkrečias prekes ar paslaugas; 6) bendra vartojimo kredito gavėjo mokama

²² Lietuvos Respublikos indėlių ir įsipareigojimų investuotojams draudimo įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 2002, Nr. 65-2635.

suma ir dalinių mokėjimų suma. Ši informacija apie vartojimo kreditą yra laikytina standartine, todėl tokios informacijos formai yra keliami papildomi reikalavimai. Pirmasis reikalavimas – informacija turi būti aiškiai pateikiama ir suprantama, ji neturi būti paslėpta tarp kitos informacijos. Antrasis reikalavimas – informacija turi būti pateikiama glausta forma, laikantis principo, jog informacija yra pateikiama struktūrizuotai, nenaudojant pernelyg ilgų sąvokos aprašymų. Trečiasis, ir paskutinis reikalavimas – informacija turi būti pastebima. Pastebimumo kriterijus reiškia tai, jog standartinė informacija apie vartojimo kreditą turi būti pateikiama ne mažesniu ar sunkiau įskaitomu šriftu, reklamoje turėtų būti taip pat lengvai identifikuojama kaip ir kitas reklamos turinys (Reklamos gairių 53, 53¹ punktai; VKĮ 4 straipsnio 1 dalis²³). Atkreiptinas dėmesys ir į tai, jog visi šie vartojimo kredito reklamos reikalavimai taikomi neatsižvelgiant į tai, koks yra reklamos pateikimo būdas, t. y. spaudoje, skrajutėje, SMS žinutėje, plakate ar kt. Vartojimo kredito reklamą draudžiama skleisti: 1) ugdymo įstaigose; 2) koncertų, sporto, labdaros ir (arba) paramos bei kitų renginių, skirtų asmenims, jaunesniems kaip 18 metų, vietose ir jų reklamoje; 3) teatro spektaklių, kino filmų ir videofilmų, skirtų asmenims, jaunesniems kaip 18 metų, demonstravimo vietose ir jų reklamoje; 4) visuomenės informavimo priemonėse, skirtose asmenims, jaunesniems kaip 18 metų, ir jų reklamoje; 5) akcijose, konkursuose, skirtuose asmenims, jaunesniems kaip 18 metų, ir jų reklamoje (Reklamos gairių 54 punktas; VKĮ 4 straipsnio 7 dalis). Taip pat reklamuojant vartojimo kreditą nustatomi papildomi reikalavimai vartojimo kredito tarpininkams, kurie privalo nurodyti savo įgaliojimų ribas, priklausomumą bei bendradarbiavimą su visomis kredito įstaigomis.

Reklamuojant kreditą, kuris yra susijęs su nekilnojamoju turtu, tokio plataus reikalavimų spektro šio kredito reklamai, kokie yra nustatyti vartojimo kredito reklamai, nėra. Reklamuojant nekilnojamojo turto kreditą turi būti pateikiama ši informacija: 1) kredito davėjo arba kredito tarpininko pavadinimas; 2) informacija, kad įsipareigojimų pagal kredito sutartį įvykdymas bus užtikrintas nekilnojamojo turto hipoteka arba su nekilnojamoju turtu susijusia teise; 3) kredito palūkanų norma, nurodant, ar, ji yra fiksuotoji, kintamoji arba abiejų normų derinys, ir informacija apie išlaidas, įtrauktas į bendrą kredito kainą; 4) bendra kredito suma; 5) bendros kredito kainos metinė norma, kuri kredito sutarties reklamoje turi būti nurodoma bent tokiu pačiu gerai matomu būdu, kaip ir bet kuri kredito palūkanų norma; 6) jeigu taikoma, kredito sutarties trukmė; 7) bendra kredito gavėjo mokama suma; 8) jeigu taikoma, kredito įmokų suma ir skaičius; 9)

²³ Lietuvos Respublikos vartojimo kredito įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 2011, Nr. 1-1.

įspėjimas dėl rizikos prarasti nuosavybės teisę į įkeistą nekilnojamąjį turtą, jeigu kredito gavėjas nevykdo ar netinkamai vykdo kredito sutartį ir jeigu reikalaujama įkeisti nekilnojamąjį turtą; 10) įspėjimas, kad valiutos kurso svyravimai gali turėti įtakos kredito gavėjo mokamai sumai, jeigu siūloma sudaryti kredito užsienio valiuta sutartį.

Apibendrinant Reklamos gaires bei minėtų įstatymų nuostatas darytina keletas išvadų:

1. Finansinių paslaugų reklamai keliami ne tik bendrieji reklamos reikalavimai, bet ir papildomi specialieji reikalavimai, kurie sietini su finansinių paslaugų išskirtinumu;
2. Reklamuojant bet kokią finansinę paslaugą ar investicinį produktą yra svarbu atskleisti svarbiausią informaciją finansinės paslaugos vartotojui, kaip antai, finansinės paslaugos teikėjo pavadinimą, finansinės paslaugos kainą, palūkanų normą (jeigu taikoma) ir pan.;
3. Reklamuojant finansinę paslaugą nėra svarbus paslaugos reklamavimo kanalas (spauda, radijas, televizija ir t. t.), reklamai keliami reikalavimai reklamuojant visais kanalais yra vienodi, tokiu būdu siekiant užtikrinti sąžiningą bei atsakingą finansų įstaigų veikimą vartotojų atžvilgiu.

2.2. Finansinių paslaugų ar produktų bandomieji pirkimai

Finansinių paslaugų ar produktų bandomieji pirkimai yra viena iš bendrųjų finansinių paslaugų priežiūros priemonių. Pažymėtina, jog reklamos priežiūros tikslas yra tai, jog vartotojai būtų tinkamai informuoti apie reklamuojamas paslaugas, nurodant svarbiausias finansinių paslaugų (kaip produkto) savybes. Bandomųjų pirkimų instituto paskirtis šiek tiek kitokia, kadangi bandomaisiais pirkimais siekiama įsitikinti ar finansų dalyvių elgsena rinkoje atitinka finansines paslaugas reglamentuojančių įstatymų keliamus reikalavimus.

Šiai darbo daliai aktualiausias teisės aktas yra LB patvirtinti Bandomųjų pirkimų nuostatai²⁴. Pažymėtina, jog Bandomųjų pirkimų nuostatų I skyriuje aiškiai išskiriama, jog nuostatai neturėtų būti painiojami su LB atliekamais patikrinimais (inspektavimai, tyrimai, vizitai) taip pat su LB atliekama įprastine finansų įstaigos priežiūra. Ši nuostata leidžia daryti prielaidą, jog Bandomųjų pirkimų nuostatai yra skirti finansinių paslaugų priežiūros priemonės įgyvendinimui.

²⁴ 2019 m. gegužės 14 d. Lietuvos banko Lietuvos banko valdybos nutarimas dėl finansų rinkos dalyvių elgsenos, tiriamos atliekant bandomuosius finansinių paslaugų ar produktų pirkimus, vertinimo. TAR, 2019-05-14, Nr. 03-27 (su pakeitimais ir papildymais) [interaktyvus. Žiūrėta: 2020 m. kovo 9 d.]. Prieiga per internetą: https://www.lb.lt/uploads/documents/docs/23192_dbfdee0ce0b62f98c33d6237227519a4.pdf.

Bandomųjų pirkimų nuostatų II skyrius nustato, kokie yra šių nuostatų tikslai. Pagrindiniu šiuo nuostatų tikslu galima laikyti finansų įstaigos vertinimą, siekiant surinkti informaciją apie tai kaip finansų rinkos dalyvis elgiasi teikiant finansines paslaugas. Vertinimas atliekamas dvejopai: atliekant realų finansinės paslaugos pirkimą arba neatliekant realus pirkimo. Pirkimas vykdomas LB tarnautojų arba kitų asmenų (gali būti tiek fiziniai, tiek juridiniai asmenys) pagal iš anksto parengtą scenarijų arba klausimyną, tokiu būdu renkant LB aktualią informaciją apie finansinės paslaugos suteikimą bei finansų rinkos dalyvio elgseną. Bandomųjų pirkimų nuostatai aiškiai išskiria skirtingus finansinės paslaugos priežiūros teikimo etapus: jeigu finansinė paslauga yra neįsigyjama, tokiu atveju gali būti tikrinamas tik ikisutartinių santykių įgyvendinimas. Jeigu finansinės paslaugos įsigijimas nesustoja pradiniame etape, darytina prielaida, jog tokiu būdu LB siekia patikrinti finansinės paslaugos teikimą visu jos teikimo metu.

Bandomųjų pirkimų nuostatai taip pat numato ir šiuos LB tikslus vykdant bandomuosius pirkimus: 1) siekiant atlikti išsamią potencialiai rizikingiausių finansinių (pvz., vartojimo kreditai) paslaugų teikimo procesų atitikties teisės aktų reikalavimams analizę; 2) norint nustatyti finansinių paslaugų teikimo sritis, kuriose dažniausiai pasitaiko teisės aktų pažeidimų; 3) įvertinti, kaip finansų rinkos dalyviai įgyvendino neseniai įsigaliojusių teisės aktų ar jų pakeitimų reikalavimus; 4) taip pat kitais atvejais, kai vertinimas reikalingas Lietuvos banko finansų rinkos priežiūros funkcijoms vykdyti.

Bandomųjų pirkimų nuostatai gan detalčiai numato veiksmų seką įgyvendinant finansinių paslaugų vertinimą. Bandomųjų pirkimų nuostatų 10 punktas numato vertinimo etapus. Pirmuoju etapu yra priimamas sprendimas dėl vertinimo atlikimo. Šis etapas yra svarbus tuo, jog priežiūros institucija nusprendžia, kuris finansų rinkos dalyvis ir jo teikiamos paslaugos ar konkrečios finansinės paslaugos einamuoju metu kelia didžiausią grėsmę finansinių paslaugų vartotojams, tokiu būdu išsirenkant bandomojo pirkimo objektą. Antruoju etapu yra nustatomi konkretūs vertinimo tikslai, objektai, finansų rinkos dalyviai bei vertinimo apimtys. Trečiame etape parengiamas vertinimo scenarijus ir (arba) klausimynas, kuriais vadovaujantis atliekamas bandomasis pirkimas. Ketvirtame etape yra vykdoma trečiųjų asmenų atranka, jeigu nuspręsta juos pasitelkti įgyvendinant bandomąjį pirkimą, todėl šis etapas yra pasirenkamasis. Penktasis, šeštasis bei septintasis etapai skirti informacijos rinkimui, jos sisteminimui bei analizei, galiausiai išvados parengimas. Paskutiniajame – aštuntajame etape – parengiamas LB sprendimas dėl vertinimo metu gautos informacijos panaudojimo.

Bandomiesiems pirkimams atlikti Nuostatai taip pat numato ir vertinimo atlikimo ir scenarijaus (klausimyno) rengimo principai. Bandomųjų pirkimų nuostatų 17 punktas

nustato, jog pasirenkant vertinimo apimtį, turi būti: 1) pasirenkamas proporcingas vertinamų finansų rinkos dalyvių kiekis – toks, kuris būtų tinkamas ir pakankamas vertinimo tikslams pasiekti; 2) atsižvelgiama į finansų rinkos dalyvių paslaugų teikimo vietas, pasirinktinai numatomas vertinimui reikalingos informacijos rinkimas keliose iš jų. Rengiant vertinimo scenarijų bei klausimyną priežiūros institucija vadovaujasi šiais principais:

1. Teisėtumo principu – scenarijus ir klausimynas turi būti sudaryti taip, kad vertinimą atliekantis asmuo nebūtų skatinamas elgtis neteisėtai, taip pat neskatintų ir neprovokuotų neteisėto finansų rinkos dalyvio darbuotojų elgesio;
2. Tinkamumo principu – scenarijus ir klausimynas laikomi tinkamais, jeigu jais vadovaujantis gali būti surinkta konkreti ir vertinimo objektu esanti informacija;
3. Objektyvumo principu – klausimynas turi būti pagrįstas objektyviais klausimais, kurių tikslas – surinkti faktinę informaciją;
4. Patikimumo principu – scenarijus ir klausimynas laikomi patikimais, jeigu jie yra realistiški, leidžiantys imituoti natūralų kliento elgesį konkrečioje tiriamoje situacijoje;
5. Praktiškumo principu – scenarijaus ir klausimyno praktiškumą užtikrina jų paprastumas, trumpumas ir reali galimybė laikytis užduoties; informacijos rinkimo scenarijus turi būti trumpas ir nesudėtingas, atsižvelgiant į tai, kad vertinimo metu gautą žodinę informaciją jį atliekantis asmuo turi prisiminti tol, kol turės galimybę užpildyti klausimyną;
6. Vertinimą atliekančių asmenų saugumo principu – turi būti užtikrintas vertinimą atliekančių asmenų fizinis saugumas, esant poreikiui, būtina imtis atsargumo priemonių siekiant apsaugoti juos nuo neigiamo finansų rinkos dalyvio įvertinimo padarinių.

Bandomųjų pirkimų nuostatai nustato ne tik vertinimo principus, bet asmenų atliekančių vertinimą, pareigas taip pat principus, kuriais turi vadovautis vertinimą atliekantys asmenys. Nuostatų 19 punktą nustato, jog vertinimą atliekantys asmenys turi vadovautis sąžiningumo, objektyvumo, profesionalumo, teisėtumo, konfidencialumo, Lietuvos banko ir vertinamų finansų rinkos dalyvių interesų paisymo principais. Bandomųjų pirkimų nuostatai gan detalai apibrėžia ir asmenų, atliekančių vertinimą, pareigas, kaip antai: pareiga atlikti vertinimą tiksliai pagal scenarijų (klausimyną); konfidencialumo pareiga; interesų konflikto vengimo pareiga; pareiga netrukdyti finansų rinkos dalyvio įprastinei veiklai ir pan.

Svarbu pažymėti, jog bandomųjų pirkimų metu surinktos medžiagos likimas priklauso nuo LB sprendimo. Surinktos medžiagos panaudojimo būdai gali būti įvairūs: 1) gali būti rengiamos ir skelbiamos apibendrintos vertinimų apžvalgos; 2) atlikus vertinimą informuoti finansų rinkos dalyvį ir pristatyti surinktus duomenis jam; 3) konsultuoti arba teikti metodinę pagalbą finansų rinkos dalyviui (-iams), kurio (-ių) veikla buvo vertinama; 4) išleisti rekomendacijas ar gerosios praktikos pavyzdžius; 5) inicijuoti finansų rinkos dalyvio patikrinimą; 6) duoti privalomus nurodymus ar vertinimo rezultatus panaudoti kitiems su finansų rinkos priežiūra susijusiems veiksams atlikti, siekiant užkirsti kelią galimiems finansų rinką reglamentuojančių teisės aktų pažeidimams. Labai svarbia nuostata laikyti ir tai, jog vertinimo metu gauta informacija negali būti pagrindas taikyti poveikio priemonės finansų rinkos dalyviui.

Apibendrinant Bandomųjų pirkimų nuostatus darytina išvada, jog ši finansinių paslaugų priežiūros priemonė yra universali bei lanksti. Ši priežiūros priemonė gali būti pritaikoma bet kokiai finansinei paslaugai ar finansiniam produktui, šiuo atveju tinkamai pakoreguotas bandomojo pirkimo scenarijus ir (ar) klausimynas gali padėti operatyviai įvertinti finansų rinkos dalyvio teikiamų paslaugų kokybę. Taip pat atkreiptinas dėmesys, jog šia priežiūros priemone galima lengvai patikrinti finansų įstaigos elgesį tiek ikisutartiniuose santykiuose, tiek jau ir vykdant sutartį. Pabrėžtina ir tai, jog šios priežiūros priemonės paskirtis yra ne tik užfiksuoti netinkamą finansų rinkos dalyvių elgesį, bet ir paskatinti kitus finansų rinkos dalyvius dalinantis gerąją praktika atlikus bandomuosius pirkimus.

3. ATSKIRŲ MAŽMENINIŲ FINANSINIŲ PASLAUGŲ PRIEŽIŪROS REGLAMENTAVIMAS LIETUVOS RESPUBLIKOS TEISĖS AKTUOSE

3.1. Mokėjimo paslaugų priežiūra

Mokėjimų paslaugų teikimas reglamentuojamas MĮ²⁵. MĮ 5 straipsnyje pateikiamos visos mokėjimo paslaugos:

1. Paslaugos, kurias teikiant sudaromos sąlygos grynuosius pinigus įmokėti į mokėjimo sąskaitą, ir visos su mokėjimo sąskaitos tvarkymu susijusios operacijos;
2. Paslaugos, kurias teikiant sudaromos sąlygos grynuosius pinigus išimti iš mokėjimo sąskaitos, ir visos su mokėjimo sąskaitos tvarkymu susijusios operacijos;
3. Mokėjimo operacijos, įskaitant lėšų, esančių mokėjimo sąskaitoje, atidarytoje mokėjimo paslaugų vartotojo mokėjimo paslaugų teikėjo arba kito mokėjimo paslaugų teikėjo įstaigoje, pervedimą: tiesioginio debeto operacijos, įskaitant vienkartinės tiesioginio debeto operacijas, mokėjimo operacijos naudojantis mokėjimo kortele arba panašia priemone ir (arba) kredito pervedimai, įskaitant periodinius pervedimus;
4. Mokėjimo operacijos, kai mokėjimo paslaugų vartotojui lėšos suteiktos pagal kredito liniją: tiesioginio debeto operacijos, įskaitant vienkartinės tiesioginio debeto operacijas, mokėjimo operacijos naudojantis mokėjimo kortele arba panašia priemone ir (arba) kredito pervedimai, įskaitant periodinius pervedimus;
5. Mokėjimo priemonių išleidimas ir (arba) gaunamų mokėjimų apdorojimas;
6. Pinigų perlaidos;
7. Mokėjimo inicijavimo paslaugos;
8. Sąskaitos informacijos paslaugos.

MĮ 12 straipsnis nustato nediskriminavimo reikalavimą vartotojų atžvilgiu. Šis reikalavimas reiškia, jog mokėjimo paslaugų teikėjai privalo nediskriminuoti teisėtai gyvenančių vartotojų dėl pilietybės ar gyvenamosios vietos arba koku nors kitu pagrindu. Praktinis diskriminavimo pavyzdys galėtų būti atsisakymas atidaryti mokėjimo sąskaita dėl to, jog asmuo yra valstybės pilietis, kuri kelia didelę grėsmę pinigų plovimui ar teroristų finansavimui. Sutiktina su pozicija, jog toks asmuo potencialiai gali kelti grėsmę susijusią su pinigų plovimu ar teroristų finansavimu, tačiau tokia išvada turi būti padaroma tik objektyviai įvertinus asmens profilį. Atsisakymas atidaryti sąskaitą tik dėl

²⁵ Lietuvos Respublikos mokėjimų įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 1999, Nr. 97-2775.

asmens turimos pilietybės neturėtų būti vienintelis pagrindas atsisakant užmegzti dalykinius santykius.

MĮ 13, 14 bei 15 straipsniai nustato elgesio taisykles finansų įstaigai sudarant mokėjimo paslaugų sutartį. 13 straipsnio 1 dalyje nustatyta, jog finansų įstaiga, iki mokėjimo paslaugų sutarties sudarymo paslaugų, vartotojui raštu popieriuje arba naudodamas kitą patvariąją laikmeną nurodo mokėjimo paslaugų teikimo sąlygas. Mokėjimo paslaugų teikimo sąlygos mokėjimo paslaugų vartotojui turi būti pateikiamos prieš protingą laikotarpį, kurį pakaktų susipažinti su pateikta informacija. Ši informacija pateikiama lietuvių kalba, tačiau esant susitarimui gali būti pateikiama ir kita priimtina kalba. MĮ 13 straipsnio 1 dalį papildo MĮ 13 straipsnio 2, 3, 4, 5, 6 bei 7 dalys. MĮ 13 straipsnio 2 dalyje nurodoma, kokia informacija turi būti pateikiama apie mokėjimo paslaugų teikėją. 3 dalyje aptariama, kokia informacija sutartyje turi būti pateikiama dėl mokėjimo paslaugų, kaip antai: 1) pagrindinės mokėjimo paslaugos savybės; 2) tiksli informacija, kurią turi nurodyti vartotojas, kad mokėjimo nurodymas būtų tinkamai inicijuotas arba įvykdytas; 3) mokėtojo sutikimo inicijuoti mokėjimo nurodymą arba įvykdyti mokėjimo operaciją davimo ir tokio sutikimo panaikinimo forma ir procedūra; 4) laikas, kada laikoma, kad mokėjimo paslaugų teikėjas gavo mokėjimo nurodymą; 5) ilgiausia teikiamos mokėjimo paslaugos įvykdymo trukmė ir t. t. 13 straipsnio 4 dalyje nurodoma, kokia informacija vartotojui turi būti pateikiama dėl komisinio atlyginimo, palūkanų normos bei valiutos keitimo kurso. 5 dalyje aptariama informacijos kanalai kontaktuojant paslaugų teikėjui ir klientui. Pažymėtina, jog MĮ 14 straipsnis galima laikyti MĮ 13 straipsnio 5 dalies papildymu, kadangi pastarajame straipsnyje nustatytas informacijos ir bendrosios sutarties sąlygų prieinamumas. MĮ 13 straipsnio 6 dalyje nustatyta, kokia informacija turi būti pateikiama dėl apsaugos ir taisyklių priemonių. MĮ 13 straipsnio 7 dalis sietina su MĮ 15 straipsnyje nustatytomis mokėjimo paslaugų sutarties pakeitimo ir nutraukimo taisyklėmis.

MĮ 16, 17 bei 18 straipsniai nustato, kokią informaciją finansų įstaiga privalo atskleisti mokėtojui bei gavėjui vykdant mokėjimo operacijas. MĮ 16 straipsnis nustato kokia informacija turi būti pateikiama prieš vykdant atskirą mokėjimo operaciją. Mokėtojui pateikus prašymą, mokėjimo paslaugų teikėjas, turi pateikti duomenis apie ilgiausią tos mokėjimo operacijos vykdymo laiką, mokėtiną komisinį atlyginimą ir turi nurodyti kaip išskaidyta komisinio atlyginimo suma. MĮ 17 straipsnyje nustatyti informacijos reikalavimai finansų įstaigai jau įvykdžius mokėjimo nurodymą. Su mokėjimų įvykdymų susijusi informacija yra: 1) mokėjimo identifikavimo informacija; 2) mokėjimo operacijos suma; 3) komisinio atlyginimo dydis; 4) valiutos keitimo kursas

(jeigu jis taikomas); 5) mokėjimo atlikimo data. MĮ 18 straipsnyje nurodoma, kokia informacija turi būti pateikiama gavėjui, tačiau šios informacijos turinys nesiskiria nuo informacijos pateikiamos mokėjimą inicijavusiam asmeniui.

MĮ trečiame skirsnyje pateikiamos kitos nuostatos, kurios susijusios su informavimo reikalavimu. MĮ 25 straipsnyje nustatytos taisyklės informuojant mokėtoją tuo atveju, jeigu yra taikomas papildomas komisinis atlyginimas ar nuolaida. Tokio pobūdžio informacija yra pateikiama dar prieš atliekant mokėjimą. 26 straipsnyje nustatyti reikalavimai informacijai susijusiai su valiuta ir valiutos keitimu.

MĮ 35 straipsnyje yra nustatytos mokėjimo paslaugų teikėjo pareigos, susijusios su mokėjimo priemonėmis. Šis straipsnis nustato 5 pareigas mokėjimų įstaigai: 1) užtikrinti, jog tik mokėjimo priemonės vartotojas galėtų naudotis mokėjimo priemone; 2) užtikrinti, jog nebūtų siunčiamos neužsakytos mokėjimo priemonės; 3) užtikrinti, kad mokėjimo priemonės būtų visada prieinamos; 4) suteikti mokėjimo paslaugų vartotojui pateikti prašymą nemokamai, kuomet kyla grėsmė kliento personalizuotiems saugumo duomenims.

MĮ 5 skyriuje reglamentuojamas mokėjimo operacijų vykdymas. Šiame skyriuje nustatyto reglamentavimo tikslas – tinkamas ir vartotojų interesus atitinkantis mokėjimo operacijų įvykdymas. MĮ 42 straipsnyje reglamentuojamas mokėjimo nurodymo gavimo momentas. Mokėjimo gavimo momentas yra svarbus tuo, jog lėšos iš mokėtojo sąskaitos negali būti nurašomos anksčiau, negu gaunamas mokėjimo nurodymas. Atsisakius įvykdyti mokėjimo operaciją, mokėtojas yra informuojamas pagal 43 straipsnyje nustatytas taisykles. Atsisakius vykdyti ar inicijuoti mokėjimo nurodymą apie tai turi būti pranešama mokėtojui aiškiai nurodant atsisakymo priežastis ir tai kaip turi būti ištaisytos klaidos, tam, jog mokėjimo pavedimas būtų įvykdytas. MĮ 51 straipsnyje nustatyta mokėjimo paslaugų teikėjo atsakomybė už mokėjimo operacijų neįvykdymą, netinkamą ar pavėluotą įvykdymą. Šis straipsnis nustato, jog po tiesioginio mokėtojo inicijuoto mokėjimo nurodymo, už tolimesnį mokėjimo tinkamą vykdymą atsako finansų įstaiga. Netinkamai finansų įstaigai įvykdžius mokėjimo nurodymą (tokios pat taisyklės galioja ir mokėjimo gavėjo finansų įstaigai), mokėjimo įstaiga turi nedelsiant mokėtojui grąžinti neįvykdytos arba netinkamai įvykdytos mokėjimo operacijos sumą ir atkurti mokėjimo sąskaitos likutį. Tais atvejais, kai mokėjimo įstaiga mokėjimą atlieką per vėlavimą, ji turi įsitikinti, jog mokėtojas dėl to nepatyrė papildomų nuostolių.

Apibendrinant MĮ straipsnių turinį bei nustatytas elgsenos taisykles finansų įstaigai, galima daryti keletą išvadų:

1. Mokėjimo paslaugos priežiūros priemonės veikia visais paslaugos teikimo etapais: prieš pradėdant ją teikti (informacijos atskleidimo būtinybė), paslaugos teikimo metu (užtikrinant autentiškumą, savalaikę ir tikslią mokėjimo operaciją) ir pasibaigus mokėjimo įstaigos bei mokėjimo paslaugų vartotojo santykiams (galimybė gauti informaciją apie atliktus mokėjimus);
2. Informacijos atskleidimo būtinybė – vienas iš dominuojančių finansinių paslaugų priežiūros elementų. Informacijos atskleidimas yra aktualus ne tik ikisutartiniuose šalių santykiuose, bet ir jau sudarius sutartį, kuomet mokėjimo paslaugų teikėjas kooperuojasi su mokėjimo paslaugų vartotoju siekiant užtikrinti teisės aktų keliamus elgsenos standartus.

3.2. Vartojimo kreditų ir su nekilnojamoju turtu susijusio kreditų priežiūra

Lietuvos Respublikoje vartojimo kredito teikimo sąlygas nustato VKĮ²⁶, o su nekilnojamoju turtu susijusio kredito reglamentavimą nustato NTSKĮ²⁷. Antroje darbo dalyje jau buvo aptarta pastarųjų kreditų reklamos priežiūra, todėl šioje dalyje plačiau tai nebus aptariama.

Vartojimo kredito sutarčių priežiūros reglamentavimas, kaip ir kitų finansinių paslaugų, prasideda jau ikisutartinių santykių metu. VKĮ 5 straipsnio 1 dalis nustato, jog vartojimo kredito davėjas per protingą terminą, pateikia vartojimo kredito gavėjui informaciją tam, kad šis galėtų palyginti skirtingus vartojimo kredito pasiūlymus, siekdamas priimti informacija pagrįstą sprendimą dėl vartojimo kredito sutarties sudarymo. Šia nuostata gan aiškiai išreiškiama ikisutartinės informacijos atskleidimo svarba, kadangi vartojimo kredito sutartis turi būti sudaroma tik tinkamai įvertinus vartojimo kredito sutarties sąlygas.

Kadangi vartojimo kredito sutartys yra priskiriamos rizikingesnėms finansinėms paslaugoms, keliami pateikiamos klientui informacijos standartai yra kur kas aukštesni nei kitoms finansinėms paslaugoms keliami standartai. Pagal VKĮ 5 straipsnio 2 dalį standartinėje informacijoje apie vartojimo kreditą turi būti nurodyta: 1) kredito rūšis; 2) bendra vartojimo kredito suma ir vartojimo kredito išmokėjimo sąlygos; 3) vartojimo kredito sutarties trukmė; 4) vartojimo kredito palūkanų norma; 5) bendra vartojimo kredito mokama suma; 6) įmokų dydis, jų mokėjimo skaičius ir periodiškumas ir t. t. Privalomos pateikti informacijos apimtims yra gan didelė, tokiu būdu siekiama

²⁶ Lietuvos Respublikos vartojimo kredito įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 2011, Nr. 1-1.

²⁷ Lietuvos Respublikos su nekilnojamoju turtu susijusio kredito įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). TAR, 2016, Nr. 2016-26968.

maksimaliai užtikrinti vartotojų interesus ne tik ikisutartinių santykių metu, bet ir jau vykdamas vartojimo kredito sutartį.

Vienas iš finansinių paslaugų priežiūros ypatybių sudarant kredito sutartis – kreditingumo vertinimas. VKĮ trečiasis skirsnis nustato taisykles vertinant vartojimo kredito gavėjo kreditingumą. VKĮ 8 straipsnyje numatyta vartojimo kredito davėjo pareiga įvertinti vartojimo kredito gavėjo kreditingumą. 8 straipsnio 1 dalis nustato, jog prieš vartojimo kredito sutarties sudarymą vartojimo kredito davėjas, vadovaudamasis atsakingo skolinimo principu, privalo įvertinti vartojimo kredito gavėjo kreditingumą. Šį atsakingo skolinimo principą galima vertinti dvejopai vykdamas priežiūros funkciją. Iš vienos pusės, šis principas užtikrina, jog finansų įstaiga tinkamai funkcionuos ir nesuteiks kreditų asmenims, kurie negalės jų gražinti, todėl tokiu būdu užtikrinama finansų rinkos priežiūra. Iš kitos pusės, užtikrinama finansų įstaigų tinkamas elgesys su vartotojais, kadangi šiuo principu siekiama, jog vartotojas priimtų tik pasvertus bei jo rizikos profilį atitinkančius finansinius sprendimus. Kreditingumo vertinimas grindžiamas šiais reikalavimais: 1) kredito davėjas privalo įvertinti visus objektyviai numanomus reikšmingus veiksnius, ypač tokią informaciją, kuri yra susijusi su tvariomis kredito gavėjo pajamomis, kredito istorija bei pajamų kitimo potencialas; 2) skolinimas grindžiamas (atsižvelgiama į istorinius duomenis, ekonomikos cikliškumą) visų vartojimo kredito gavėjo įsipareigojimų pagal vartojimo kredito ir kitas sutartis su finansų įstaigomis vidutinės įmokos dydžio ir pajamų santykio ribojimu (pagal Atsakingo skolinimo nuostatų²⁸ 9 punktą vidutinės mėnesio įmokos dydis pagal visus įsipareigojimus finansų įstaigoms turi sudaryti ne daugiau kaip 40 proc. vartojimo kredito gavėjo tvarių pajamų); 3) kredito gavėjo kreditingumo vertinimas turi būti grindžiamas prielaida, kad kredito gavėjas galės vykdyti priimtus įsipareigojimus visą kredito sutarties vykdymo laikotarpį.

Pažymėtina, jog VKĮ trečiojo skirsnio nuostatos yra skirtos nustatyti finansų įstaigos elgsenos standartus dar ikisutartinių santykiu metu. VKĮ ketvirtasis skirsnis skirtas vartojimo kredito sutarties sudarymui bei jos tinkamam vykdymui. Pagal VKĮ 10 ir 11 straipsnius vartojimo kredito sutartis gali būti sudaroma ir nuotoliniu būdu, jeigu yra aiškiai išreiškiama kredito gavėjo valia dėl tokio sutarties sudarymo būdo. Nepaisant to, jog sutartis sudaroma fiziškai klientui dalyvaujant pas kredito gavėją ar sutartis sudaroma nuotoliniu būdu, galiojantys yra tokie pat informacijos atskleidimo standartai. Vartojimo kredito sutartyje aiškiai ir glaustai nurodoma: 1) kredito rūšis; 2) kredito sutarties trukmė;

²⁸ Lietuvos banko valdybos nutarimas dėl vartojimo kredito gavėjų kreditingumo vertinimo ir atsakingo skolinimo nuostatų patvirtinimo. Valstybės žinios, 2013, Nr. 30-1519 (su pakeitimais ir papildymais).

3) bendra vartojimo kredito suma; 4) kredito palūkanų norma ir t. t. Informacijos turinys ir apimtis praktiškai nesiskiria nuo tos, kuri yra pateikiama dar iki sutarties sudarymo. Pažymėtina, jog vartojimo kredito sutartyje papildomai numatoma, kokia tvarka bus sprendžiami kylantys ginčai tarp kredito gavėjo ir kredito davėjo. Atkreiptinas dėmesys ir į 11 straipsnio 7 dalį, kuri nustato vieną iš galimų vartojimo kredito sutarties pasibaigimo atvejų. Jeigu vartojimo kredito sutartyje pateikiama ne visa pagal VKĮ privaloma pateikti informacija arba jeigu vartojimo kredito sutartyje nurodyta informacija yra klaidinanti ir tai turėjo esminės įtakos vartojimo kredito gavėjo sprendimui sudaryti vartojimo kredito sutartį, kurios kredito gavėjas kitomis aplinkybėmis nebūtų sudaręs, vartojimo kredito gavėjas turi teisę atsisakyti vartojimo kredito sutarties, pranešdamas vartojimo kredito davėjui apie vartojimo kredito sutarties atsisakymą raštu patvariojoje laikmenoje prieš 30 kalendorinių dienų. Šiuo atveju vartojimo kredito gavėjas turi vartojimo kreditą grąžinti mokėdamas vartojimo kredito sutartyje nustatyto dydžio įmokas, tačiau jis neprivalo mokėti vartojimo kredito sutartyje nustatytų palūkanų ir kitų išlaidų. Ši nuostata aktuali finansinių paslaugų priežiūros atveju, kadangi ši nuostata savaime įgyvendina prevencinę priemonę ir skatina atsakingą kredito davėjo elgesį su vartojimo kredito gavėju, kadangi tokiu būdu nutraukta kredito sutartis suteikia galimybę kredito gavėjui nemokamai, t. y. nemokant palūkanų, pasinaudoti vartojimo kredito davėjo pinigais.

VKĮ 11¹ straipsnyje taip pat numatomi ribojimai sudarant kredito sutartis: 1) vartojimo kredito sutartis negali būti sudaroma su asmeniu, kuris yra jaunesnis nei 18 metų; 2) vartojimo kredito sutartis negali būti sudaroma su asmeniu, kuris yra neveiksnus šioje srityje arba ribotai veiksnus šioje srityje; 3) taip pat vartojimo kredito sutartys negali būti sudaromos nuo 22 val. iki 7 val.

Taip pat VKĮ 21¹ straipsnyje sutinkamas tik vartojimo kredito sutarčių priežiūrai būdinga priemonė – prašymas neleisti arba uždrausti sudaryti vartojimo kredito sutartis. Šios priemonės pagrindinis tikslas – užkirsti kelią asmenims, piktnaudžiaujantiems vartojimo kreditais, sudaryti vartojimo kredito sutartis. Šios priemonės funkcionavimo administravimas yra perduotas LB, kur asmenys pateikę prašymą gali įsitraukti į asmenų sąrašą, kurie negali sudaryti vartojimo kredito sutarčių. Asmuo pateikęs prašymą dėl įtraukimo į šį sąrašą negali sudaryti vartojimo kredito sutarčių prašyme nurodytą laikotarpį, o jeigu toks terminas nenurodomas – 2 metus. Vartojimo kredito davėjams ir vartojimo kredito tarpininkams draudžiama sudaryti vartojimo kredito sutartį su įrašytu į sąrašą asmeniu. Patikra, ar asmuo nėra įrašytas į sąrašą, atliekama sprendimo dėl vartojimo kredito suteikimo priėmimo momentu. Vartojimo kredito sutartis, sudaryta su į sąrašą įrašytu asmeniu, laikoma negaliojančia.

Aptariant su nekilnojamuoju turtu susijusio kredito priežiūros specifiką, pažymėtina, jog priežiūros taisyklės yra artimos vartojimo kredito priežiūros taisyklėms. Ši situacija yra susiklosčiusi dėl to, kadangi šios dvi finansinės paslaugos iš esmės skiriasi tik tuo, jog suteikiant kreditą susijusį su nekilnojamuoju turtu – dalyvauja nekilnojamasis turtas, o vartojimo kredito atveju – įkeitimo procedūros nevykdomos. Atsižvelgiant į tai, jog šie institutai yra panašūs, toliau aptariama bus tik su nekilnojamuoju turtu susijusio kredito institutui aktualios priežiūros nuostatos.

NTSKĮ 6 straipsnis nustato bendro pobūdžio informacijai keliamus reikalavimus. Pažymėtina, jog su nekilnojamuoju turtu susijusio kredito atveju būtina nurodyti paslaugos gavėjui kredito sutarties įvykdymo užtikrinimo formas, įskaitant galimybę įkeisti kitoje valstybėje narėje esantį nekilnojamąjį turtą, jeigu tokia galimybė yra. Taip pat ikisutartinėje informacijoje turėtų būti pateikiama informacija apie tai ar būtinas įkeičiamo turto vertinimas bei tai ar privaloma sudaryti įkeičiamo nekilnojamojo turto draudimo sutartį.

Atsižvelgiant į tai, jog su nekilnojamuoju turtu susijęs kreditas gali kelti papildomas rizikas, kaip antai, netinkamai vykdant kredito sutartį – kredito gavėjas gali netekti įkeisto nekilnojamojo turto – nustatomi papildomi elgesio standartai finansų įstaigai pateikiant informaciją kredito gavėjams. NTSKĮ 10 straipsnis numato tinkamų paaiškinimų institutą kaip papildomą paslaugą, kurios tikslas paaiškinti: 1) ikisutartinės informacijos turinį; 2) siūlomų finansinių produktų ypatybes; 3) konkretaus poveikio, kurį siūlomi finansiniai produktai gali sukelti kredito gavėjui, įskaitant įsipareigojimų pagal kredito sutartį nevykdymo pasekmes ir kt.

Apibendrinant kredito teikimo priežiūrą pažymėtina, jog šių finansinių paslaugų priežiūros atveju taip pat dominuoja informacijos atskleidimo instituto svarba. Svarbu, jog kredito gavėjas suprastų keliamas rizikas sudarant kredito sutartis, todėl finansų įstaigos elgesys ikisutartinių santykių metu tampa kritiškai svarbus. Ikisutartinių santykių metu tinkamai pateikiama informacija gali apsaugoti finansinės paslaugos vartotoją nuo neadekvačių įsipareigojimų prisėmimo, todėl toks institutas kaip kreditingumo vertinimas, įtvirtina papildomą saugiklį, kuris apsaugo kredito gavėjo interesus.

3.3. Draudimo paslaugų priežiūra

Draudimo paslaugų priežiūros reglamentavimui skirtas DĮ²⁹. Pažymėtina, jog draudimo paslaugų spektrą sudaro dvi šakos (gyvybės ir ne gyvybės draudimas) bei 23

²⁹ Lietuvos Respublikos draudimo įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 2003, Nr. 94-4246.

skirtingos draudimo grupės. Atsižvelgiant į draudimo produktų gausą, toliau darbe bus aptariami tik bendrieji draudimo bei investicinio draudimo priežiūrai keliami reikalavimai.

Kaip ir kitoms finansinėms paslaugoms, draudimo paslaugų priežiūrai taikomas ikisutartinės informacijos atskleidimo institutas. Pažymėtina, kad pateikiama ikisutartinė informacija skiriasi sudarant ne gyvybės draudimo ir gyvybės draudimo sutartis. Sudarant ne gyvybės draudimo sutartį, draudikas arba draudimo tarpininkas turi pateikti šią informaciją: 1) draudiko pavadinimą, draudiko įmonės rūšį, adresą, draudiko padalinio ar draudiko atstovo adresą, iš draudimo sutarties kylančių ar su ja susijusių ginčų sprendimo tvarką, draudiko elgesį, kai draudėjas pažeidžia draudimo sutarties sąlygas, galimus draudimo rizikos padidėjimo atvejus; 2) informaciją, ar teikiama rekomendacija dėl parduodamų draudimo produktų; 3) draudiko parengtą draudimo produkto informacinį dokumentą ir kt. Ikisutartinės informacijos atskleidimo atveju svarbiu dokumentu tampa draudimo produkto informacinis dokumentas. Šio informacinio dokumento turinį bei formą detalizuoja LB patvirtintos Draudimo informacijos atskleidimo taisyklės³⁰. Draudimo informacinio dokumento turinyje aiškiai turėtų atsispindėti: 1) informacija apie draudimo rūšį; 2) taikoma draudimo apsauga; 3) draudimo įmokų mokėjimo būdai ir mokėjimų trukmė; 4) pagrindinės išimties, kai negali būti reikalauja išmokėti draudimo išmoką ir kt. Svarbu yra tai, jog šis informacinis dokumentas būtų pateikiamas dar iki sutarties sudarymo tokiu būdu leidžiant draudėjui įsitikinti, jog pasirinktas draudimo produktas atitiks jo lūkesčius.

Vertinant draudimo sutarčių sąlygas ir jų priimtinumą bei tinkamumą draudėjams paminėtina ir LAT praktika³¹. LAT praktikoje akcentuota, kad draudikas privalo užtikrinti sutarties sąlygų teisinį apibrėžtumą ir jų suderinamumą, draudiko pateiktos sąvokos turi būti kiek įmanoma aiškiau atskleistos, konkretizuotos. Jeigu sutarties sąlygos vis dėlto suformuluojamos neaiškiai, teismas, sprenddamas šalių ginčą dėl sutarties sąlygų vykdymo, jas aiškina, vadovaudamasis sutarčių aiškinimo taisyklėmis, o, esant abejonių, sutarties sąlygos turi būti aiškinamos sutartį prisijungimo būdu sudariusios šalies naudai. Atsižvelgiant į šį LAT išaiškinimą manytina, jog tokiu pat atsakingumo standartu turėtų būti sudaromos ir anksčiau minėtų finansinių paslaugų sutartys (mokėjimo bei kredito paslaugų).

³⁰ Lietuvos banko valdybos nutarimu patvirtintinos taisyklės dėl informacijos, kurią draudimo produktų platintojai turi teikti draudėjams, atskleidimo (su pakeitimais ir papildymais). TAR, 2018, Nr. 2018-09868.

³¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. sausio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-45/2008 UAB "Klaipėdos autobusų parkas" prieš UADB „Ergo Lietuva“

Suteikiant draudimo paslaugas draudikui taip pat nustatomi papildomi pareigos standartai. Draudimo produktų platintojas turi visada sąžiningai, teisingai ir profesionaliai veikti geriausiomis draudimo paslaugos gavėjo sąlygomis ir jų interesais. Šios pareigos įgyvendinimui taip pat svarbia nuostata tampa DĮ 90¹ straipsnio 2 dalis, kurioje nustatyta, jog draudimo produktų platintojas negali nustatyti savo darbuotojams tokių atlygio sistemų, kurios būtų orientuojamos į darbo rezultatus. Šiuo atveju tai reiškia, jog draudimo produktų platintojas negali sudaryti sąlygų savo darbuotojams piktnaudžiauti draudimo produktais, siekiant parduoti asmenims ne visais atvejais asmens profilį atitinkantį draudimo produktą.

Kitas svarbus dokumentas, užtikrinantis draudimo paslaugų priežiūrą – draudimo taisyklės, kurios yra numatytos DĮ 92 straipsnyje. Šias taisykles kiekviena draudimo įmonė pasitvirtina individualiai ir paskelbia savo internetiniame tinklapyje. Tinkamai parengtose ir patvirtintose draudimo taisyklėse numatoma nemažai reikalavimų kaip turėtų būti įgyvendinamas finansinių paslaugų teikimui reikalingos informacijos atskleidimas, pavyzdžiui: draudžiamieji bei nedraudžiamieji įvykiai, draudimo sumų bei draudimo įmokų dydžiai, žalos nustatymo tvarka, draudimo išmokų apskaičiavimo ir išmokėjimo tvarka ir terminai ir t. t. Pažymėtina, jog įgyvendinant tinkamą finansinių paslaugų priežiūrą toks taisyklių paketas leidžia aiškiau sureguliuoti kiekvieno individualaus draudiko teikiamas draudimo paslaugas, užtikrinant kiekvieno vartotojo tinkamą informavimą.

Bendrojo draudimo priežiūra yra vykdoma panašiu principu kaip ir anksčiau minėtų finansinių paslaugų atveju (mokėjimai, kreditai). Ikisutartinių santykių metu turi būti atskleidžiama informacija apie patį draudimo produktą, draudimo paslaugas teikiantį asmenį ir kita būtina vartotojui informacija.

Papildomi draudimo paslaugų vartotojų apsaugos standartai nustatomi tais atvejais, kai teikiamas investicinis draudimas. Teikiant investicinio draudimo paslaugas atsiranda pareiga vengti interesų konflikto (DĮ 90² straipsnis). Pareiga vengti interesų konflikto reiškia, jog draudimo ar perdraudimo įmonės vadovas negali atlikti stebėtojų tarybos nario ir kitų pagal šį įstatymą draudimo ar perdraudimo įmonės darbuotojams ar struktūriniais padaliniais priskirtų funkcijų ir būti kitos draudimo ar perdraudimo įmonės stebėtojų tarybos, valdybos nariu ar eiti kitas vadovaujamas pareigas kitoje draudimo ar perdraudimo įmonėje. Draudimo ar perdraudimo įmonės vadovas turi teisę būti tos pačios įmonių grupės draudimo ar perdraudimo įmonės stebėtojų tarybos, valdybos nariu ar eiti kitas vadovaujamas pareigas tos pačios įmonių grupės draudimo ar perdraudimo įmonėje (DĮ 31 straipsnis). Svarbu paminėti ir draudiko pareigą investavimo

kryptis valdyti geriausiomis sąlygomis (DĮ 90⁴ straipsnis). Įgyvendinant šią pareigą vadovaujamosi šiais principais: 1) draudikas turi efektyviai valdyti investavimo kryptis, kad būtų pasiektas geriausias rezultatas draudėjui; 2) draudikas turi nustatyti ir įgyvendinti investavimo kryptių politiką, pagal kurią draudėjų pasirinktos investavimo kryptys būtų valdomos draudėjams geriausiomis sąlygomis; 3) draudikas privalo užtikrinti, kad nustatyta investavimo kryptių valdymo politika ir visi esminiai jos pakeitimai būtų viešai paskelbti draudiko interneto svetainėje ar draudėjai apie juos būtų informuoti individualiai; 4) draudikas privalo nuolat stebėti investavimo kryptis, siekiant užtikrinti geriausias sąlygas draudėjams; 5) draudikas privalo veikti taip, kad bet kuriuo metu galėtų įrodyti, kad draudėjo pasirinkta investavimo kryptis buvo valdoma laikantis investavimo kryptių valdymo politikos.

Įgyvendinant tinkamą draudimo paslaugų teikimą taip pat svarbios jau minėtosios Draudimo informacijos atskleidimo taisyklės³². Šiose Taisyklėse plačiau detalizuojamos nuostatos taikomos investiciniam gyvybės draudimui. Investicinio gyvybės draudimo atveju be bendrųjų ikisutartinės informacijos atskleidimo reikalavimų, keliami ir papildomi ikisutartinės informacijos atskleidimo kriterijai. Taisyklių II skyrius nustato, jog likus pakankamai laiko iki investicinio gyvybės draudimo sutarties sudarymo, draudikas turi nurodyti:

1. Informaciją apie kiekvienais sutarties galiojimo metais ir per visą sutarties galiojimo laikotarpį (arba per ne trumpesnę nei 25 metų laikotarpį) mokėtinas draudimo įmokas, visus draudimo sutarties mokesčius ir sukauptino kapitalo dydį. Šis informacijos pateikimas grindžiamas keletu principų: 1) pateikiant informaciją apie būsimus investicinės veiklos rezultatus ar gautinos draudiko pelno dalies prognozę, ji pateikiama taikant ne mažiau kaip tris skirtingus scenarijus (nepalankų, nuosaikų ir palankų); 2) informacija apie visus draudimo sutarties mokesčius; 3) jeigu visi mokesčiai neatskleisti (pvz., valdymo įmonės mokesčiai) – apie tai informuoti ir suteikti informaciją, kur šiuos mokesčius būtų galima rasti; 4) atliekant skaičiavimus negali būti naudojamos ir į skaičiavimus įtraukiamos valstybinės mokesčių lengvatos (pvz., pagal Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymą taikoma gyventojų pajamų mokesčio lengvata);
2. Įspėjimą, kad draudėjui pateikti skaičiavimai dėl būsimų investicinės veiklos rezultatų ar gautinos draudiko pelno dalies yra tik prognozės ir nebūtinai atitiks tikrovę;

³² Lietuvos banko valdybos nutarimu patvirtintinos taisyklės dėl informacijos, kurią draudimo produktų platintojai turi teikti draudėjams, atskleidimo (su pakeitimais ir papildymais). TAR, 2018, Nr. 2018-09868.

3. Kai teikiama rekomendacija – ar periodiškai vertins draudimo principu pagrįsto investicinio produkto tinkamumą draudėjui.

Draudimo informacijos atskleidimo taisyklės taip pat numato teikiamos informacijos reikalavimus, kuomet investicinio gyvybės draudimo sutartis jau sudaryta. Sudarius investicinio gyvybės draudimo sutartį draudikas pagal DĮ 158³ straipsnio 8 dalį privalo pateikti ataskaitą, kurioje nurodytos jam suteiktos paslaugos ir išlaidos, susijusios su draudėjo naudai sudarytais sandoriais ir suteiktomis paslaugomis. Ataskaitai keliami pastarieji reikalavimai: 1) pagrindinė informacija apie gyvybės draudimo sutartį, susijusią su kapitalo kaupimu; 2) draudiko pasirinktas ataskaitos laikotarpis; 3) informacija apie sumokėtas draudimo išmokas; 4) informacija apie draudėjo kapitalo dydį; 5) per sutarties laikotarpį taikytų mokesčių dydis; 6) draudėjui tenkančios pelno dalies dydis; 7) gautas investicinis pelnas.

Apibendrinant draudimo bei kitų aptartų finansinių paslaugų priežiūrą darytina išvada, jog finansinių paslaugų priežiūros svarba prasideda ikisutartinių santykių metu. Labai svarbu, kad finansinių paslaugų teikėjas tinkamai informuotų paslaugos gavėją, įsitikintų, jog paslaugos gavėjas tinkamai įvertintų prisiimamą riziką. Atkreiptinas dėmesys ir į tai, jog teikiant finansines paslaugas būtina ir finansų rinkos dalyvio darbuotojų tinkama kompetencija. Darbuotojai, prieš siūlydami finansines paslaugas, patys turėtų suprasti siūlomos paslaugos specifiką ir su kokiais iššūkiais gali susidurti finansinės paslaugos vartotojas. Reikėtų nepamiršti ir to, jog finansinių paslaugų priežiūra veikia ne tik ikisutartiniuose santykiuose, bet ir sutartinių santykių metu. Vykdamas sutartinius santykius svarbu, jog finansinės paslaugos teikėjas užtikrintų nenutrūkstancią komunikaciją su finansinės paslaugos gavėju, o kylant klausimams – atsakytų kuo suprantamiau. Finansų rinkos dalyviai laikydamiesi finansinių paslaugų teikimo reglamentavimo užtikrintų ne tik finansų sistemos stabilumą, bet ir aukštesnį finansinių paslaugų vartotojų pasitikėjimą finansų sistema.

4. FINANSINIŲ PASLAUGŲ PRIEŽIŪROS TEISINIO REGLAMENTAVIMO PALYGINIMAS SU KITOMIS EUROPOS ŠALIMIS

Ši darbo dalis skirta palyginti kuo panašus ir kuo skiriasi finansinių paslaugų priežiūros reglamentavimas Estijoje bei Jungtinėje Karalystėje nuo nustatyto reguliavimo Lietuvoje. Svarbu pažymėti tai, jog Estija bei Jungtinė Karalystė pasirinktos neatsitiktinai. Šios dvi Europos valstybės finansinių paslaugų priežiūrą yra sutelkusios ne į vieną priežiūros organą kaip tai yra Lietuvoje, bet į skirtingus priežiūros organus.

Iki 2012 m. Lietuvoje finansinių paslaugų teikimo priežiūrą įgyvendino trys skirtingi subjektai. Finansinių priemonių rinkos ir investicines paslaugas prižiūrėjo Vertybinių popierių komisija. Draudimo paslaugų teikimo priežiūra buvo priskirta Draudimo priežiūros komisijai, o kitų finansinių paslaugų (vartojimo kreditai, būsto kreditai ir kt.) priežiūrai atlikti buvo paskirta Vartotojų teisių apsaugos tarnyba. Nuo 2012 m. finansinių paslaugų priežiūra buvo centralizuota, sutelkiant priežiūros koordinavimą į LB.

Atsižvelgiant į tai, jog Lietuvoje egzistavo necentralizuotas finansinių paslaugų priežiūros modelis, manytina, jog toks palyginimas turi reikšmės vertinant ar finansinių paslaugų priežiūros centralizacijos modelis pakeičia finansinių paslaugų priežiūros reglamentavimo ypatumus.

4.1. Finansinių paslaugų priežiūros palyginimas su Estija

Estijoje finansų sektoriaus priežiūrą vykdo dvi institucijos – Estijos centrinis bankas (*Eesti Pank*) bei Estijos finansų įstaigų priežiūros tarnyba (FSA). Estijos centrinio banko pagrindinis uždavinys – vykdyti makroprudencinę politiką užtikrinant visos finansų sistemos tinkamą veikimą, o FSA – vykdo finansų rinkos bei finansinių paslaugų priežiūros funkcijas. Įgyvendinant priežiūros funkcijas FSA siekia šių tikslų³³:

1. Didinamas finansų sektoriaus stabilumas, patikimumas bei skaidrumas, siekiant, jog būtų mažinama sisteminė rizika bei piktnaudžiavimas finansų sektoriumi nusikalstamais tikslais;
2. Skatina finansų rinkos dalyvius elgtis sąžiningai bei atsakingai tam, jog būtų užtikrintas finansų įstaigų klientų lėšų saugumas taip palaikant Estijos finansų sistemos stabilumą;

³³ The Parliament of the Republic of Estonia. Financial Supervision Authority Act. 2001-05-09, Nr. RT-I-48-267. [interaktyvus. Žiūrėta: 2020 m. balandžio 16 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/ee/530102013027/consolide/current>

3. Siekia išvengti neigiamo kredito įstaigų nemokumo poveikio finansiniam stabilumui, turint tikslą apsaugoti valstybės, indėlininkų, investuotojų bei kitų klientų turtą bei užtikrinant svarbiausių finansinių paslaugų teikimo tęstinumą.

Remiantis FSA įstatymo 6 straipsnyje³⁴ pateiktomis FSA teisėmis bei funkcijomis, išskirtinos šios teisės ir funkcijos vykdant finansinių paslaugų priežiūrą: 1) suteikti pagalbą finansų įstaigoms įgyvendinant valdymo veiksmus, kurie užtikrintų patikimą ir atsargią įstaigos kontrolę; 2) taikyti įstatymų numatytas priemones siekiant apsaugoti klientų bei investuotojų interesus; 3) skatinti finansinių paslaugų vartotojų finansinį raštingumą; 4) tvarkyti duomenis, kurie reikalingi užtikrinti finansinių paslaugų prieinamumą ir su šiomis paslaugomis susijusių administravimo mokesčių palyginamumą ir kt. Vertinant pateiktas FSA teises bei funkcijas, atkreiptinas dėmesys į vieną iš FSA funkcijų, reglamentuojamą įstatymo – visuomenės švietimo funkcija finansinių paslaugų atžvilgiu. Kaip skirtumą vertėtų pažymėti, jog analizuojant LBI ar kitus teisės aktus, reglamentuojančius finansinių paslaugų teikimą Lietuvoje nerastume, jog LB vykdo vartotojų švietimo funkciją finansinių paslaugų klausimu. Tačiau atsižvelgiant į LB vykdomą veiklą ir nuolatinį visuomenės informavimą spaudoje, socialiniuose tinkluose bei skelbiamas apžvalgas, manytina, jog visuomenės švietimo funkcija galėtų būti įtraukta į LBI kaip papildoma LB funkcija, įgyvendinant finansinių paslaugų priežiūros teikimą.

Aptariant mokėjimo paslaugų priežiūros reglamentavimą Estijoje, paminėtini Mokėjimo įstaigų ir elektroninių pinigų įstaigų įstatymas³⁵ bei Prievolių įstatymas³⁶. Pažymėtina, jog bendrieji priežiūros reikalavimai mokėjimo paslaugoms skiriasi nedaug, kadangi taip pat kaip ir Lietuvoje, mokėjimo paslaugų teikimas yra suderintas su ES direktyva Nr. 2015/2366 dėl mokėjimo paslaugų teikimo vidaus rinkoje³⁷. Estijos prievolių įstatymo³⁸ 711 straipsnis nustato, kokia informacija turėtų būti pateikiama mokėjimų įstaigos klientams, kaip antai, duomenys apie finansų įstaigą, trumpa informacija apie mokėjimo paslaugas ir kt. To paties straipsnio 8 dalis nustato, jog

³⁴ The Parliament of the Republic of Estonia. Financial Supervision Authority Act. 2001-05-09, Nr. RT-I-48-267. [interaktyvus. Žiūrėta: 2020 m. balandžio 20 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/ee/530102013027/consolide/current>

³⁵ The Parliament of the Republic of Estonia. Payment Institutions and E-money Institutions Act. 2009-12-17, Nr. RT-I-2010-2-3. [interaktyvus. Žiūrėta: 2020 m. balandžio 20 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/ee/531012018007/consolide/current>

³⁶ The Parliament of the Republic of Estonia. Law of Obligations Act. 2001-09-26, Nr. RT-I-2001-81-487. [interaktyvus. Žiūrėta: 2020 m. balandžio 20 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/ee/506112013011/consolide/current#>

³⁷ 2015 m. lapkričio 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2015/2366/ES dėl mokėjimo paslaugų vidaus rinkoje, kuria iš dalies keičiamos direktyvos 2002/65/EB, 2009/110/EB ir 2013/36/ES bei Reglamentas (ES) Nr. 1093/2010 ir panaikinama Direktyva 2007/64/EB. OL L 337, 2015, p. 35.

³⁸ The Parliament of the Republic of Estonia. Law of Obligations Act. 2001-09-26, Nr. RT-I-2001-81-487. [interaktyvus. Žiūrėta: 2020 m. balandžio 20 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/ee/506112013011/consolide/current#>

mokėjimų įstaiga asmenims, kurie turi negalią, šią informaciją turėtų pateikti tokia forma, kuris būtų priimtinas finansų įstaigos klientui. Atkreiptinas dėmesys, jog tokio pobūdžio nuostata nėra pateikiama Lietuvos teisės aktuose, reglamentuojančiuose mokėjimo paslaugų teikimą.

Tešiant finansinių paslaugų priežiūros reglamentavimą Estijoje paminėtinas Kreditorių bei kredito tarpininkų įstatymas³⁹. Šis įstatymas Estijoje reglamentuoja vartojimo bei su nekilnojamuoju turtu susijusio kreditų teikimą bei priežiūrą. Teikiant kredito paslaugas, panašiai kaip ir Lietuvoje, galime išskirti tokius pagrindinius institutus: 1) finansų įstaigos elgsena ikisutartinių santykių metu; 2) finansų įstaigos elgsens atskleidžiant klientui svarbiausią informaciją; 3) finansų įstaigos elgsens sutartinių santykių metu.

Kreditorių ir kredito tarpininkų įstatymo 47 straipsnio 1 dalis⁴⁰ nustato, jog finansų įstaiga suteikdama kreditą visais atvejais vengia nesąžiningos komercinės veiklos bei laikosi aukščiausių informavimo standartų, informuojant bei paaiškinant apie galimas kredito rizikas, kredito gavėjo kreditingumo vertinimą bei atsakingo skolinimosi reikalavimus. Finansų įstaiga atlikdama kreditingumo vertinimą, panašiai kaip ir Lietuvoje, atsižvelgia į faktorius, kurie gali būti aktualūs finansų įstaigos klientui vykdant kredito sutartį: 1) kliento finansinę padėtį bei nuolatinės pajamas; 2) turimus kitus įsipareigojimus finansų įstaigoms; 3) ankstesnių kredito įsipareigojimų vykdymą ir kt. Atkreiptinas dėmesys į tai, jog Estijos teisės aktai reglamentuojantys kredito teikimą nenumato, kokio laikotarpio kredito gavėjo tvariosios pajamos turėtų būti vertinamos. Kreditorių ir kredito tarpininkų įstatymo 49 straipsnio 3 dalies 2 bei 3 punktai nustato (taip pat FSA gairės dėl atsakingojo skolinimosi⁴¹), jog kredito įstaigos vertindamos kredito gavėjo kreditingumą turėtų vertinti pakankamo laiko tarpo pajamas bei surinkti kuo daugiau dokumentų, kurie pagrįstų šių pajamų kilmę. Skirtingai nei Lietuvoje, tvarių vidutinių mėnesių pajamų vertinimas yra nustatytas LB valdybos nutarimais (Vartojimo kredito gavėjų kreditingumo vertinimo ir atsakingojo skolinimosi nuostatai⁴², taip pat Atsakingojo skolinimosi nuostatai⁴³). Lietuvoje, vertinant kredito gavėjo pajamas, kai suteikiamas vartojimo kreditas – kredito davėjai turėtų vertinti bent 4 praėjusių mėnesių

³⁹ The Parliament of the Republic of Estonia. Creditors and Credit Intermediaries Act. 2015-02-18, Nr. RT-I-19-03-2015 [interaktyvus. Žiūrėta: 2020 m. balandžio 20 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/ee/511122019008/consolide/current>

⁴⁰ *Ibidem*.

⁴¹ FSA responsible lending guidelines [interaktyvus. Žiūrėta: 2020 m. balandžio 20 d.]. Prieiga per internetą: https://www.fi.ee/sites/default/files/2018-09/Advisory_guidelines_Responsible_lending_requirements.pdf

⁴² Lietuvos banko valdybos nutarimas dėl vartojimo kredito gavėjų kreditingumo vertinimo ir atsakingojo skolinimo nuostatų patvirtinimo (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2013-03-19, Nr. 03-62.

⁴³ *Ibidem*.

asmens gautas vidutinės pajamas, atitinkamai suteikiant su nekilnojamoju turtu susijusį kreditą – 6 mėnesių. Tačiau pastebėtina, jog Estijos bankai, pavyzdžiui, „LHV“ bankas, teikdamas su nekilnojamoju turtu susijusias paskolas taip pat vertina 6 praėjusių mėnesių kredito gavėjo gautas pajamas⁴⁴.

Draudimo paslaugų priežiūrą taip pat kaip ir kitų finansinių paslaugų priežiūrą įgyvendina FSA. Draudimo paslaugų⁴⁵ bei Prievolių⁴⁶ įstatymai reglamentuoja pagrindinius draudimo paslaugų teikimo aspektus. Prievolių įstatymo 4 dalies 23 skyrius nustato pagrindinius reikalavimus sudarant draudimo sutartį: 1) būtinos ikisutartinės informacijos atskleidimo apimtis; 2) nustatomos būtinosios sutarties sąlygos; 3) draudiko pareigos ir kt. Taip pat kaip ir kitų finansinių paslaugų reglamentavimo atveju – draudimo paslaugų teisinio reglamentavimo didelė dalis yra perkelta iš ES teisės aktų. Atkreiptinas dėmesys į Prievolių įstatymo 428 straipsnio 1 dalies 7¹ punktą, kuriame numatyta, jog ikisutartinės informacijos atskleidimo metu draudikas turi pareigą atskleisti savo narystę draudimo asociacijoje, jeigu draudikui narystė tokioje asociacijoje yra. Šiuo atveju, tokio pobūdžio nuostatos nėra Lietuvos teisės aktuose. Asmeniui žinant, jog draudikas priklauso draudikų asociacijai tam tikrais atvejais gali padėti komunikuoti su draudimo įmone, kadangi dažnu atveju, draudikų asociacijos vienas iš tikslų – aiškiai pristatyti visuomenei draudimo bendrovių teikimas paslaugas, todėl tai galėtų padėti išspręsti bent dalį kylančių konfliktų tarp draudėjų bei draudikų.

Apibendrinant finansinių paslaugų priežiūrą Estijoje, reiktų pažymėti esminį skirtumą lyginant su Lietuva – institucijos, įgyvendinančios finansų sektoriaus priežiūrą. Kaip ir minėta, makroprudencinę priežiūrą Estijoje įgyvendina Estijos centrinis bankas, o finansinių paslaugų priežiūrą – Finansų įstaigų priežiūros tarnyba. Lietuvoje nuo 2012 m. įgyvendinamas visiškai integruotas finansų sektoriaus priežiūros modelis⁴⁷, sutelkiant visą finansų sektoriaus priežiūrą (makroprudencinę, mikroprudencinę bei finansinių paslaugų) į vieną instituciją – Lietuvos banką. Tuo tarpu Estijoje įgyvendinama „dvejų agentūrų“ (angl. *dual-agency*)⁴⁸ finansų sektoriaus priežiūra, kuomet makroprudencinė priežiūra paliekama centrinio banko kompetencijai, o finansų rinkų bei finansinių

⁴⁴ LHV bankas. Būsto paskolos [interaktyvus. Žiūrėta: 2020 m. balandžio 20 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.lhv.ee/en/home-loan#buy>

⁴⁵ The Parliament of the Republic of Estonia. Insurance Activities Act. 2015-06-10, Nr. RT-I-07-07-2015. [interaktyvus. Žiūrėta: 2020 m. balandžio 20 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/ee/502082018001/consolide/current>

⁴⁶ The Parliament of the Republic of Estonia. Law of Obligations Act. 2001-09-26, Nr. RT-I-2001-81-487. [interaktyvus. Žiūrėta: 2020 m. balandžio 20 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/ee/506112013011/consolide/current#>

⁴⁷ LUMPkin, S. Supervision of financial services in the OECD area. 2002, p. 17 [interaktyvus. Žiūrėta 2020 m. balandžio 20 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.oecd.org/finance/insurance/2089622.pdf>

⁴⁸ *Ibidem*.

paslaugų priežiūra – perduodama specialiai šiam tikslui įsteigtai įstaigai. Atkreiptinas dėmesys ir į tai, jog finansų priežiūros reglamentavimas Estijoje bei Lietuvoje skiriasi nedaug dėl ES nustatytų elgesio taisyklių, todėl daugelis aspektų yra suvienodinti. Kaip ir aptarta, skiriasi tik tam tikros nuostatos, kurios priklauso nuo nacionalinės valdžios pozicijos ir priimamų nuostatų.

4.2. Finansinių paslaugų priežiūros palyginimas su Jungtine Karalyste

Skirtingai nei Estijoje ar Lietuvoje, finansų sektoriaus priežiūra Jungtinėje Karalystėje įgyvendinama pasitelkiant tris institucijas: Jungtinės Karalystės centrinio banko finansinės politikos komitetą, Finansinio elgesio priežiūros tarnybą (FCA) bei Prudencinės priežiūros tarnybą (PRA). Jungtinės Karalystės centrinio banko finansinės politikos komitetas įgyvendina Jungtinės Karalystės makroprudencinės priežiūros politiką⁴⁹. Centrinis bankas atlieką nuolatinę finansų sistemos stebėseną, vertina finansų sistemos stabilumą bei atsparumą, o esant rizikai – imasi veiksmų sisteminei rizikai sumažinti. Akcentuotina tai, jog Jungtinės Karalystės centrinis bankas negali daryti tiesioginės įtakos finansų rinkos dalyviams, t. y. negali priimti reguliacinių sprendimų finansų įstaigų atžvilgiu. Siekiant valdyti sistemine riziką, Jungtinės Karalystės centrinis bankas pasitelkia FCA bei PRA imtis tam tikrų veiksmų, kurie užtikrintų saugią finansų sistemą.

Prudencinės priežiūros tarnyba (PRA)⁵⁰ yra atsakinga už finansų rinkos dalyvių priežiūrą, kurie gali kelti didesnę sistemine riziką finansų sistemai. PRA suteikineja licencijas bankams, draudimo įmonėms ir sistemiškai svarbioms investicijų įmonėms taip pat nustato riziką ribojančias priemones finansų įstaigoms. Pažymėtina, jog PRA turi teisę tikrinti ir kitas finansų įstaigas, kurios priskiriamos FCA kompetencijai.

Trečioji institucija, vykdanči finansų sistemos priežiūrą Jungtinėje Karalystėje yra Finansinio elgesio priežiūros tarnyba (FCA)⁵¹. FCA Jungtinėje Karalystėje taip pat vykdo finansų rinkos priežiūrą suteikdama licencijas, tačiau skirtingai nei PRA, FCA įgyvendina finansinių paslaugų teikimo priežiūrą vykdam inspektavimus bei nustatant elgesio taisykles. Pažymėtina, jog tiek FCA, tiek PRA prieš vykdam atitinkamus priežiūros veiksmus vadovaujasi bendradarbiavimo principu ir priimtais koordinuotos priežiūros sprendimais.

⁴⁹ Jungtinės Karalystės centrinis bankas. Finansinis stabilumas [interaktyvus. Žiūrėta: 2020 m. balandžio 20 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.bankofengland.co.uk/financial-stability>

⁵⁰ Jungtinės Karalystės centrinis bankas. Prudencinė priežiūra [interaktyvus. Žiūrėta: 2020 m. balandžio 20 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.bankofengland.co.uk/prudential-regulation>

⁵¹ FCA. Informacija apie FCA [interaktyvus. Žiūrėta: 2020 m. balandžio 20 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.fca.org.uk/about/the-fca>

Mokėjimo paslaugų teikimą Jungtinėje Karalystėje reglamentuoja Mokėjimo paslaugų įstatymas⁵² taip pat papildomus aspektus nustato FCA gairės dėl mokėjimo paslaugų ir elektroninių pinigų⁵³. FCA gairės detalizuoja ikisutartinės informacijos atskleidimo reikalavimus, kurie iš esmės yra panašūs ir sutampa su Lietuvos ar Estijos keliamais reikalavimais. Atkreiptinas dėmesys į vieną nuostatą teikiant ikisutartinę informaciją apie mokėjimo paslaugas. FCA nurodo, jog pateikiant informaciją mokėjimo įstaigos klientui apie mokėjimo paslaugą nėra būtina nurodyti techninių sprendimų, kurie naudojami atliekant mokėjimo paslaugas, tačiau nenurodoma ir tai, jog mokėjimo paslaugos gavėjas negali to reikalauti. Vertinant šią nuostatą darytina prielaida, jog mokėjimo įstaigos klientas turi teisę reikalauti atskleisti informaciją apie tai, kokie techniniai sprendimai įgyvendinami vykdant mokėjimo paslaugas, tačiau šiuo atveju išlieka galimybė, jog toks techninis sprendimas bus mokėjimo įstaigos komercinė paslaptis, kurios ji neturi teisės atskleisti klientui, kadangi tai neturi tiesioginės įtakos mokėjimo paslaugos tinkamam įgyvendinimui.

Kredito paslaugų teikimas Jungtinėje Karalystėje reglamentuojamas Vartotojų kredito įstatymu⁵⁴ (pažymėtina, jog šio įstatymo reglamentavimas taikomas ir su nekilnojamuoju turtu susijusiems kreditams) taip pat šio įstatymo taikymui papildomai skirtos ir FCA gairės⁵⁵. Nepaisant to, jog Jungtinė Karalystė pasitraukė iš ES, kredito teikimo reglamentavimas yra suderintas su ES teisės aktais, todėl daugelis pagrindinių finansinių paslaugų priežiūros aspektų yra sureguliuota panašiai kaip ir Lietuvoje. Vertinant finansinių paslaugų priežiūrą ir jos reglamentavimą Jungtinėje Karalystėje atkreiptinas ypatingas dėmesys į FCA parengtas gaires dėl kredito teikimo⁵⁶, kuriose numatoma eilė nesąžiningos komercinės veiklos pavyzdžių, kuomet yra teikiamos kredito paslaugos, pavyzdžiui: 1) nesąžiningais veiksmais skatinti kredito gavėją refinansuoti paskolą tais atvejais, kai kredito refinansavimo sutartis neatitinka kredito gavėjo profilio; 2) pokalbis su kredito gavėju neturėtų trukti ilgiau nei 15 minučių, o jeigu jis trunka ilgiau – užtikrinti, jog toks skambutis nėra atliekamas padidinto tarifo sąlygomis. Apibendrinant kredito reglamentavimą bei kredito teikimo priežiūrą Jungtinėje Karalystėje pažymėtina,

⁵² The Parliament of the United Kingdom. The Payment Services Regulations. 2017-07-19, Nr. 752. [interaktyvus. Žiūrėta: 2020 m. balandžio 20 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.legislation.gov.uk/ukxi/2017/752/introduction>

⁵³ FCA. FCA's role under the Payment Services Regulations 2017 and the Electronic Money Regulations [interaktyvus. Žiūrėta: 2020 m. balandžio 20 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.fca.org.uk/publication/finalised-guidance/fca-approach-payment-services-electronic-money-sept-2017.pdf>

⁵⁴ The Parliament of the United Kingdom. Consumer Credit Act. 1974-07-31, Nr. 39. [interaktyvus. Žiūrėta: 2020 m. balandžio 20 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1974/39/introduction>

⁵⁵ FCA. Consumer credit sourcebook [interaktyvus. Žiūrėta: 2020 m. balandžio 20 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.handbook.fca.org.uk/handbook/CONC.pdf>

⁵⁶ Ibidem. p. 27-31

jog įgyvendinant šios paslaugos priežiūrą – pasitelkiamas gausus kiekis praktinių pavyzdžių, kas yra nesąžininga kredito gavėjų atžvilgiu ir tai yra nepriimtinas elgesys kredito įstaigos atžvilgiu.

Jungtinės Karalystės draudimo paslaugų teikimą reglamentuoja du pagrindiniai teisės aktai – Draudimo⁵⁷ bei Vartotojų draudimo⁵⁸ įstatymai. Šie du įstatymai nustato pagrindines draudimo taisykles Jungtinėje Karalystėje. Palyginus su Lietuvos draudimo įstatymu ar Estijos draudimo paslaugų įstatymu, Jungtinės Karalystės draudimą reglamentuojantys įstatymai nustato gan siauras taisykles draudimo paslaugų teikimui. Draudimo paslaugų teikimo reglamentavimui daugiau dėmesio skiriama FCA gairėse dėl draudimo paslaugų teikimo⁵⁹. Šios FCA gairės gan plačiai apibrėžia, kokia informacija turėtų būti pateikiama draudėjams bei koks turėtų būti draudiko elgesys ikisutartinių bei sutartinių santykių metu. Pažymėtina, jog draudimo reglamentavimas skiriasi nuo Estijos ar Lietuvos ir tuo, jog FCA gairėse pateikia informaciją ir reglamentavimą nustatant pagrindinius reikalavimus, keliamus draudimo paslaugoms Jungtinėje Karalystėje. Atkreiptinas dėmesys į tai, jog FCA gairių dėl draudimo paslaugų teikimo nuostatos formuojamos tokiu principu, jog draudimo įmonėms elgesio taisyklės yra nustatomos darant tiesiogines nuorodas į Mokumo II⁶⁰ bei Draudimo produktų platinimo direktyvas⁶¹. Šiuo atveju, tol kol, Jungtinė Karalystė buvo ES šalis narė toks reglamentavimo principas savaime yra priimtinas, kadangi FCA priimamos gairės yra teisiškai privalomos finansinių paslaugų teikėjams, tačiau išstojus iš ES tikėtina, jog toks finansinių paslaugų priežiūros reglamentavimas bus pakeistas, kadangi neatitiks keliamų teisės aktų galiojimo reikalavimų.

Apibendrinant Jungtinės Karalystės finansinių paslaugų priežiūros reglamentavimą darytina išvada, jog toks reglamentavimas yra pavyzdinis. Šiuo atveju, analizuojant FCA gaires akcentuotinas gausus praktinių pavyzdžių paketas, koks finansų įstaigų elgesys turėtų būti su jų klientais ir ikisutartinių santykių metu, ir sutartinių santykių metu. Manytina, jog kokybiškesnis ir labiau atitinkantis teisės aktų nustatytas taisykles finansinių paslaugų teikimas galėtų būti įgyvendinamas tuo atveju, jeigu

⁵⁷ The Parliament of the United Kingdom. Insurance Act. 2015-02-12 [interaktyvus. Žiūrėta: 2020 m. balandžio 20 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2015/4/contents>

⁵⁸ The Parliament of the United Kingdom. Consumer Insurance (Disclosure and Representations) Act 2012. 2012-03-08 [interaktyvus. Žiūrėta: 2020 m. balandžio 20 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2012/6/section/1>

⁵⁹ FCA. Insurance: Conduct of Business [interaktyvus. Žiūrėta: 2020 m. balandžio 20 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.handbook.fca.org.uk/handbook/ICOBS.pdf>

⁶⁰ 2009 m. lapkričio 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2009/138/EB dėl draudimo ir perdraudimo veiklos pradėjimo ir jos vykdymo (Mokumas II). OL L 335, 2019, p. 1-276.

⁶¹ 2016 m. sausio 20 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2016/97 dėl draudimo produktų platinimo. OL L 26, 2016, p. 19-46.

kompetentingos priežiūros institucijos dalintūsi bei rengtų atitinkamas gaires finansinių paslaugų teikimo atveju. Kaip sveikintinas pavyzdys Lietuvoje galėtų būti Finansinių paslaugų reklamos gairės, kurios ne tik konsoliduotą finansų rinkos dalyviams informaciją apie finansinių paslaugų reklamai keliamus reikalavimus, bet ir pateikia praktinių pavyzdžių, kurie finansų rinkos dalyviams suteikia galimybę realiau pažvelgti į galimus netinkamus finansinių paslaugų teikimo atvejus.

IŠVADOS

1. Finansų sektoriaus priežiūra gali būti skirstoma į tris pagrindinius lygmenis: makroprudencinį, mikroprudencinį (finansų rinkų arba prudencinį) bei finansinių paslaugų priežiūros. Kiekvienas iš šių institutų turi svarbų vaidmenį užtikrinant stabilią finansų sistemą. Ypatingas dėmesys turėtų būti skiriamas finansų rinkos bei finansinių paslaugų priežiūrų atskyrimui. Šie du institutai nors ir egzistuoja vienas greta kito, tačiau įgyvendina skirtingus priežiūros tikslus. Finansų rinkų priežiūros atveju užtikrinama, jog finansų įstaigos veikimas būtų tinkamas, o įgyvendinant finansinių paslaugų priežiūrą – siekiama, jog finansų įstaigų klientų interesai būtų nepažeisti.
2. Finansinių paslaugų reklamos gairės (bei jose pateikiamų įstatymų nuostatos) ir Finansinių paslaugų (produktų) bandomieji pirkimai yra dvi bendrosios finansinių paslaugų priežiūros priemonės. Finansinių paslaugų reklamos gairės yra pavyzdinis šaltinis, kuriame gan plačiai aprašomas finansinių paslaugų reglamentavimas Lietuvoje, taip pat pateikiami atitinkami įstatymų reikalavimų įgyvendinimo pavyzdžiai, kuriais turėtų vadovautis finansų įstaigos. Bandomieji pirkimai, kaip priemonė yra ypatinga savo universalumu, kadangi vykdant finansinių paslaugų priežiūrą šio instituto reikšmė gali būti labai didelė, kadangi tokiu būdu priežiūros institucija turi galimybę išsiaiškinti, koks yra finansų įstaigos elgesys klientų atžvilgiu taip pat šis institutas gali būti pritaikytas praktiškai bet kokiai finansinei paslaugai.
3. Mokėjimo, kredito bei draudimo paslaugų priežiūros priemonių reglamentavimas turinio prasme yra gan artimas vienas kitam. Šias paslaugas reglamentuojančių įstatymų nemaža dalis nuostatų yra perkelta iš ES direktyvų, todėl tam tikri priežiūros aspektai sutampa, kaip antai, ikisutartinės informacijos atskleidimo būdai bei šios informacijos turinys. Siekiant užtikrinti tinkamą šių finansinių paslaugų teikimą finansų įstaigos turėtų pilna apimtimi įgyvendinti visišką informacijos atskleidimo principą.
4. Lietuvos, Estijos bei Jungtinės Karalystės finansinių paslaugų priežiūros reglamentavimas yra panašus dėl ES teisinio reguliavimo intervencijos. Šiuo atveju Lietuva, skirtingai nei Estija ar Jungtinė Karalystė, įgyvendina centralizuotą finansų sistemos priežiūrą, o Estija bei Jungtinė Karalystė – įgyvendina decentralizuotos finansų sistemos priežiūros modelius. Pažymėtina ir tai, jog Lietuva ir Estija savo reglamentavimu yra gan artimos ir ta prasme, jog šalys savo teisinės sistemos pamatus deda santykinai neseniai, todėl tam tikros

finansinių paslaugų priežiūros nuostatos nėra įgyvendinamos tokiu lygmeniu kaip Jungtinėje Karalystėje. Jungtinės Karalystės atveju numatytas platesnis spektras praktinio įgyvendinimo pavyzdžių teikiant finansines paslaugas, todėl finansų rinkos dalyviams dažnu atveju gali būti paprasčiau įsigilinti į tai, kokio elgesio tikimasi iš jų teikiant finansines paslaugas.

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

Teisės norminiai aktai:

Tarptautinės teisės norminiai aktai:

1. 1994 m. gruodžio 22 d. Pasaulio Prekybos Organizacijos bendrasis susitarimas dėl prekybos paslaugomis. Antrasis priedas, p. 283-317 [interaktyvus. Žiūrėta 2020 m. kovo 1 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/26-gats.pdf>.

Europos Sąjungos teisės norminiai aktai:

2. 2016 m. sausio 20 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2016/97 dėl draudimo produktų platinimo. *OL L* 26, 2016, p. 19-46.
3. 2015 m. lapkričio 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2015/2366/ES dėl mokėjimo paslaugų vidaus rinkoje, kuria iš dalies keičiamos direktyvos 2002/65/EB, 2009/110/EB ir 2013/36/ES bei Reglamentas (ES) Nr. 1093/2010 ir panaikinama Direktyva 2007/64/EB. *OL L* 337, 2015, p. 35-127.
4. 2009 m. lapkričio 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2009/138/EB dėl draudimo ir perdraudimo veiklos pradėjimo ir jos vykdymo (Mokumas II). *OL L* 335, 2019, p. 1-276.

Lietuvos Respublikos įstatymai:

5. Lietuvos Respublikos su nekilnojamuoju turtu susijusio kredito įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *TAR*, 2016, Nr. 2016-26968.
6. Lietuvos Respublikos vartojimo kredito įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2011, Nr. 1-1.
7. Lietuvos Respublikos draudimo įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2003, Nr. 94-4246.
8. Lietuvos Respublikos finansų įstaigų įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 91-3891.
9. Lietuvos Respublikos reklamos įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2000, Nr. VIII-1871.
10. Lietuvos Respublikos mokėjimų įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 1999, Nr. 97-2775.
11. Lietuvos Respublikos papildomo savanoriško pensijų kaupimo įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 1999, Nr. 55-1765.

Pojstatyminiai teisės aktai:

12. Lietuvos banko Lietuvos banko valdybos nutarimas dėl finansų rinkos dalyvių elgsenos, tiriamos atliekant bandomuosius finansinių paslaugų ar produktų

- pirkimus, vertinimo. *TAR*, 2019-05-14, Nr. 03-27 (su pakeitimais ir papildymais) [interaktyvus. Žiūrėta: 2020 m. kovo 9 d.]. Prieiga per internetą: https://www.lb.lt/uploads/documents/docs/23192_dbfdee0ce0b62f98c33d6237227519a4.pdf.
13. Lietuvos banko valdybos nutarimas dėl makroprudencinės politikos strategijos patvirtinimo (su pakeitimais ir papildymais). *TAR*, 2019-01-22, Nr. 917.
 14. Lietuvos banko valdybos nutarimu patvirtintinos taisyklės dėl informacijos, kurią draudimo produktų platintojai turi teikti draudėjams, atskleidimo (su pakeitimais ir papildymais). *TAR*, 2018, Nr. 2018-09868.
 15. Lietuvos banko valdybos nutarimas dėl Lietuvos banko finansų rinkos priežiūros politikos patvirtinimo (su pakeitimais ir papildymais). *TAR*, 2017-02-14, Nr. 03-27.
 16. Lietuvos banko valdybos nutarimas dėl vartojimo kredito gavėjų kreditingumo vertinimo ir atsakingojo skolinimo nuostatų patvirtinimo. *Valstybės žinios*, 2013, Nr. 30-1519 (su pakeitimais ir papildymais).
 17. Lietuvos banko valdybos nutarimas dėl vartojimo kredito gavėjų kreditingumo vertinimo ir atsakingojo skolinimo nuostatų patvirtinimo (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2013-03-19, Nr. 03-62.

Užsienio valstybių teisės norminiai aktai:

18. The Parliament of the United Kingdom. The Payment Services Regulations. 2017-07-19, Nr. 752. [interaktyvus. Žiūrėta: 2020 m. balandžio 20 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.legislation.gov.uk/ukxi/2017/752/introduction>.
19. The Parliament of the Republic of Estonia. Insurance Activities Act. 2015-06-10, Nr. RT-I-07-07-2015. [interaktyvus. Žiūrėta: 2020 m. balandžio 20 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/ee/502082018001/consolide/current>
20. The Parliament of the Republic of Estonia. Creditors and Credit Intermediaries Act. 2015-02-18, Nr. RT-I-19-03-2015. [interaktyvus. Žiūrėta: 2020 m. balandžio 20 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/ee/511122019008/consolide/current>
21. The Parliament of the Republic of Estonia. Payment Institutions and E-money Institutions Act. 2009-12-17, Nr. RT-I-2010-2-3. [interaktyvus. Žiūrėta: 2020 m. balandžio 20 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/ee/531012018007/consolide/current>
22. The Parliament of the Republic of Estonia. Law of Obligations Act. 2001-09-26, Nr. RT-I-2001-81-487. [interaktyvus. Žiūrėta: 2020 m. balandžio 20 d.]. Prieiga

- per interneta: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/ee/506112013011/consolide/current#>
23. The Parliament of the Republic of Estonia. Financial Supervision Authority Act. 2001-05-09, Nr. RT-I-48-267. [interaktyvus. Žiūrėta: 2020 m. balandžio 16 d.]. Prieiga per interneta: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/ee/530102013027/consolide/current>.
24. The Parliament of the United Kingdom. Consumer Credit Act. 1974-07-31, Nr. 39. [interaktyvus. Žiūrėta: 2020 m. balandžio 20 d.]. Prieiga per interneta: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1974/39/introduction>

Lietuvos teismų praktika:

25. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. sausio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-45/2008 UAB “*Klaipėdos autobusų parkas*“ prieš UADB „*Ergo Lietuva*“

Specialioji literatūra:

26. GOODHART, C. *Financial Regulation. Why, how and where now?*. Routledge, 1998.
27. JURGUTIS, V. Naujosios bankų įstatymdavystės tendencijos. *Pinigų studijos*, 1998, t.3, p. 32-38.
28. LASTA, R. M. *International Financial and Monetary law (2nd Edition)*. Oxford: Oxford University Press, 2015.
29. LUMPKIN, S. Supervision of financial services in the OECD area. 2002, p. 17 [interaktyvus. Žiūrėta 2020 m. balandžio 20 d.]. Prieiga per interneta: <http://www.oecd.org/finance/insurance/2089622.pdf>
30. SCHOENMAKER, D. *Financial Supervision in the EU*. 2018, p. 1-31 [interaktyvus. Žiūrėta 2020 m. balandžio 1 d.]. Prieiga per interneta: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.723.6532&rep=rep1&type=pdf>.

Soft-law šaltiniai:

31. Finansų ministerija. Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos finansų įstaigų įstatymo projekto, Nr. IXP-514(2), 2002. [interaktyvus. Žiūrėta: 2020 m. kovo 4 d.]. Prieiga per interneta: <https://www.infolex.lt/teisekura/item/198032>.
32. The Basel Committee. *The Basel Framework* [interaktyvus. Žiūrėta: 2020 m. balandžio 1 d.]. Prieiga per interneta: https://www.bis.org/basel_framework/.
33. 2012 m. rugsėjo 5 d. Lietuvos banko Priežiūros tarnybos direktoriaus sprendimu Nr. 241-75 patvirtintos Finansinių paslaugų reklamos gairės (su pakeitimais ir

- papildymais) [interaktyvus. Žiūrėta: 2020 m. kovo 9 d.]. Prieiga per internetą: https://www.lb.lt/uploads/documents/docs/23192_dbfdee0ce0b62f98c33d6237227519a4.pdf.
34. FSA responsible lending guidelines [interaktyvus. Žiūrėta: 2020 m. balandžio 20 d.]. Prieiga per internetą: https://www.fi.ee/sites/default/files/2018-09/Advisory_guidelines_Responsible_lending_requirements.pdf.
35. FCA. FCA's role under the Payment Services Regulations 2017 and the Electronic Money Regulations [interaktyvus. Žiūrėta: 2020 m. balandžio 20 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.fca.org.uk/publication/finalised-guidance/fca-approach-payment-services-electronic-money-sept-2017.pdf>
36. FCA. Consumer credit sourcebook [interaktyvus. Žiūrėta: 2020 m. balandžio 20 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.handbook.fca.org.uk/handbook/CONC.pdf>

Elektroniniai dokumentai:

37. Oficialiosios statistikos portalas. *Pagrindiniai šalies rodikliai* [interaktyvus. Žiūrėta: 2020 m. balandžio 1 d.]. Prieiga per internetą: <https://osp.stat.gov.lt/pagrindiniai-salies-rodikliai>.
38. Lietuvos bankas. *Bankų veiklos apžvalga* 2019 m. [interaktyvus. Žiūrėta: 2020 m. balandžio 1 d.]. Prieiga per internetą: https://www.lb.lt/uploads/publications/docs/24931_225d48f1bff3d27a029a9aed191a60cd.pdf
39. KLAPPER, L.; LUSARDI, A.; OUDHEUSDEN, P. Financial Literacy Around the World: insights from the Standard & Poor's ratings services global financial literacy survey, 2015 [interaktyvus. Žiūrėta 2020 m. balandžio 1 d.]. Prieiga per internetą: https://gflec.org/wp-content/uploads/2015/11/3313-Finlit_Report_FINAL-5.11.16.pdf?x22667.
40. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas [interaktyvus. Žiūrėta: 2020 m. balandžio 5 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.lkz.lt/?zodis=dalykinis&lns=-1&les=-1&id=06005950000>
41. Toronto Centre. Conduct: Prevention, Detection and Deterrence of Abuses by Financial Institutions. 2016, p. 15 [interaktyvus. Žiūrėta 2020 m. balandžio 1 d.]. Prieiga per internetą: <https://res.torontocentre.org/guidedocs/Conduct%20Supervision%20FINAL.pdf>
42. LHV bankas. Būsto paskolos [interaktyvus. Žiūrėta: 2020 m. balandžio 20 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.lhv.ee/en/home-loan#buy>.

43. FCA. Informacija apie FCA [interaktyvus. Žiūrėta: 2020 m. balandžio 20 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.fca.org.uk/about/the-fca>.
44. Jungtinės Karalystės centrinis bankas. Finansinis stabilumas [interaktyvus. Žiūrėta: 2020 m. balandžio 20 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.bankofengland.co.uk/financial-stability>.
45. Jungtinės Karalystės centrinis bankas. Prudencinė priežiūra [interaktyvus. Žiūrėta: 2020 m. balandžio 20 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.bankofengland.co.uk/prudential-regulation>.

Magistro darbai:

46. DUMALAKAS, J. *Makroprudencinės politikos prigimtis ir legitimumas*: magistro darbas. Vilnius: Vilniaus universitetas, 2018.
47. JOGMINAITĖ, S. *Finansinių paslaugų teikimo vartotojams ypatumai*: magistro darbas. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2009.
48. ABROMAITĖ, L. *Licencijuojamos ir nelicencijuojamos finansinės paslaugos, šių paslaugų skirtingo teisinio reguliavimo pagrindimas bei su tuo susijusios teorinės ir praktinės problemos*: magistro darbas. Vilnius: Vilniaus universitetas, 2007.

SANTRAUKA

Augantis bankų ir kitų finansinių įstaigų skaičius, jų teikiamų paslaugų kompleksiskumas bei jų valdomo turto apimtys kelia vis naujų iššūkių valstybėms įgyvendinant finansų sektoriaus priežiūrą. Siekiant užtikrinti tinkamą finansų sektoriaus priežiūrą yra būtina nustatyti aiškius teisinius reikalavimus finansų įstaigų vykdomai veiklai. Todėl šio darbo tikslas – aptarti, koks teisinis reglamentavimas yra nustatytas finansų įstaigų teikiamų paslaugų priežiūrai Lietuvoje, Estijoje bei Jungtinėje Karalystėje.

Siekiant darbe pristatyti finansinių paslaugų priežiūros teisinį reglamentavimą pasitelkta Lietuvos, Estijos bei Jungtinės Karalystės teisės aktai reglamentuojantys mokėjimo, kredito bei draudimo paslaugų teikimą. Finansinių paslaugų priežiūros reglamentavimo analizei pasitelkta ne tik nacionalinių parlamentų priimti teisės aktai, bet ir priežiūros institucijų nustatytos taisyklės bei gairės.

Atsižvelgiant į Lietuvos, Estijos bei Jungtinės Karalystės finansinių paslaugų priežiūros reglamentavimą daugiausiai dėmesio skiriama informacijos atskleidimo institutui. Ikisutartinės informacijos atskleidimo instituto svarba teikiant mokėjimo, kredito bei draudimo paslaugas įgyja bene didžiausią reikšmę, kadangi dar iki finansų įstaigai ir jos klientui sudarant sutartį asmuo turi įvertinti ar pastarosios finansinės paslaugos atitinka kliento poreikius.

Palyginus skirtingų Europos valstybių finansinių paslaugų priežiūros reglamentavimą nustatyta, jog priežiūros reglamentavimo apimtis yra panaši. Išskirtinas tik Jungtinės Karalystės finansinių paslaugų priežiūros reglamentavimas, kuriame finansinių paslaugų priežiūros reglamentavimą apima ne tik teisės aktų nuostatos, bet ir kompetentingų institucijų praktiniai pavyzdžiai, kurie finansines paslaugas teikiančioms institucijoms leidžia realistiškai modeliuoti galimus pažeidimus, kai bus teikiamos finansinės paslaugos.

SUMMARY

Legal Regulation of Financial Services Supervision in Lithuania, Comparison with Selected European Countries

Increasing number of commercial banks and other financial institutions, complexity of their provided services and the volume of assets those institutions manage poses new challenges for countries in implementing proper financial sector supervision. In order to ensure appropriate supervision of the financial sector, it is necessary to establish explicit legal requirements for the activities of financial institutions. Therefore, the aim of this work is to discuss what legal regulation is established for the business conduct supervision in Lithuania, Estonia and the United Kingdom.

In order to present the legal regulation of business conduct supervision, the legal acts of Lithuania, Estonia and the United Kingdom regulating the provision of payment, credit and insurance services were used. The analysis of business conduct supervision was based not only on legislation adopted by national parliaments, but also on rules and guidelines set by competent authorities.

Regulation of business conduct supervision in Lithuania, Estonia and the United Kingdom, set the focus on the information disclosure. Pre-contractual information disclosure while providing payment, credit and insurance services is probably the most important financial institution obligation. Before concluding a contract between a financial institution and its client, a person must assess whether the chosen financial service meets the client's needs.

A comparison of the regulation of business conduct supervision in different European countries has shown that the scope of supervision regulation is akin. The only exception is the regulation of business conduct supervision in the United Kingdom, where financial services supervision is regulated not only by legal acts but also by practical examples from competent authorities, which allow financial services providers to practically model potential business conduct breaches.